"ఎల్లోరాలో ఏకాంతసేవ"

రైలు కదలడానికి ఇంకా అరగంటుంది. ఎలిఫెంటా గుహలో ఉదయం చూసిన త్రిమూర్తి శిలా విగ్రహాన్ని గురించి ఆలోచించడం మానేసి పక్కా సర్దుకుంది జ్ఞానసుందరి. శిలా ప్రతిమ చాలా ఎత్తైనది; మధ్య బీటవేసినా అందంగానే వుంది. అందం కాదు— చూస్తున్నంత సేపూ ఎంతో ప్రశాంతంగా వుంది. ఆ మూర్తి పాదాలపైన పడి నమస్కరించాలనిపించింది. స్నేహితురాండ్రు నవ్వుతారేమోనని ఆ పని చెయ్యలేదు. ఆ సావిత్రి మరీనూ—వొకటే విరగబడి నవ్వడం... వాళ్ళంతా ఏరి ? ఇంకా ప్లాట్‌ఫారంమీద పచార్లు చేస్తున్నారు. మరో పది నిమిషాలు టైముంది. చెల్లెలు నాగరాజ్యలక్ష్మి వ్రాసిన ఆ ఉత్తరం మళ్ళా గబగబ చదివి తలగడకింద పెట్టేసింది జ్ఞానసుందరి.

చటుక్కున ఆమెకో విషయం స్ఫురించింది. ఆ త్రిమూర్తి ప్రతిమ పెద్ద మెడ, కనుబొమ్మలు, మొత్తం వైఖరి ఎవరిలోనో చూసినట్లనిపించింది. ఇంకెవరు ? మధుసూదనం. చెల్లెలు భర్త. అంత పెద్ద మెడ, పెద్ద కనుబొమ్మలు ఏం బాగుంటాయి? మధు అంటే తనకి గిట్టదు. ఆ రాతి విగ్రహం ఛాతీపైన వెంట్రుకలు లేవు. మధుకి అంతే. మొగాడికల్లా వుంటే ఏం బాగుంటుంది ? మరి త్రిమూర్తి విగ్రహం తన కెందుకంత బావుంది? అట్లాంటివన్నీ పెద్దబొమ్మల్లో, పెద్ద ప్రతిమల్లో బాగుంటాయి

"ఇట్లా రా, మూడు మొహాల మనిషిని చూపిస్తా" అంది గంగూబాయి చివాలున తలుపు తోసుకొచ్చి. జ్ఞానసుందరి అదిరిపడింది. కిటికీలోంచి తలకాయ బయటపెట్టి ప్లాట్‌ఫారంకేసి చూసింది.

"ఏమోనని హడలిపోయ్యాను. కొంచెం మెల్లగా చెప్పరాదు?"
దూరంగా వో మనిషికేసి చూపించి గంగూబాయి నవ్వుతోంది.
"ఎవరది ? నాకేం కనిపించడంలే."
"కండ్లజోడు పెట్టుకో...ఇంకనైనా— వో వయ్యారిభామా..."
అంటూ గంగు నాట్యభంగిమంలాంటిది ప్రదర్శించి, మళ్ళా ప్లాట్‌ఫారం మీదికి నడిచింది.

ఉత్తరపుణ్యాసికి నవ్వేవారిని చూస్తే ఆమెకి తలనొప్పి. అయినా, తను వారి చేష్టలకి కోపగించుకోకూడదు. వినోదించడానికేకదా, వారందరూ ఉత్తరదేశ యాత్రకి బయలుదేరుత. తను వాళ్ళంత చదువుకోలేదు. వాళ్ళకి ఎక్కువ తెలుసు—అందుచేత ఎక్కువగా వినోదించి, ఎక్కువ నవ్వుతారేమో. వాళ్ళతోకూడా కలిసి యాత్ర చేసిరమ్మని తనని ప్రయాణం కట్టింది అన్నయ్య 'ముఖ్యప్రాణ్'. వాళ్ళతో కలిసి వచ్చినందుకు తనకేం విచారంలేదు. వారి సరదాలతో, షికార్లతో చాలా కులాసాగా గడిచిపోయ్యాయి రోజులు. కాని ఆ ఉదయమే, త్రిమూర్తిని చూసి లాడ్జికి చేరుకోగానే, చెల్లెలు ఉత్తరం చదవడంతో మనోవ్యాకులత ప్రారంభమైంది. ఆ ఉత్తరంలో సంగతులు వీళ్ళెవరితోనూ చెప్పడానికి లేదు. బెంగ, బాధ, సందేహాలు అన్నీ లోలోన పడాల్సిందే. ఏయే తేదీల్లో ఏయే వూళ్ళల్లో వుంటారో, అన్నీ చెల్లెలికి అన్నయ్యకి తెలుసు చూసిన వింతలు, విశేషాలను గురించి తను వారికి వ్రాస్తూనేవుంది. వారివద్ద నుండి కూడా ఇంటిదగ్గర వార్తలు అందుతూనే వున్నాయి. ఆ ఉదయం వచ్చిన ఉత్తరములో వివరాలు లేవు.

మధుసూదనం ఏ ఊరో క్యాంప్ కెళ్ళాడుట, నాలుగురోజుల్లో వస్తానని, వారం గడిచింది; అతను తిరిగి రాలేదుట. ఆతనితో కలిసి కాంప్ వెళ్ళిన ఒకరిద్దరు, అతన్ని గురించి భోగట్టా ఏమీ చెప్పలేకపోయ్యారుట. ఏదో కొండమీది రాళ్ళని చూసొస్తానని వెళ్ళాడుట. అంతే, మళ్ళీ కనబడలేదు, నాలుగురోజులయిం తర్వాత స్వంత పనులు చూసుకునే

నిమిత్తం ఓనెల సెలవు యివ్వాలసిందిగా ఆఫీసుకి సెలవుచీటి చేరింది. అతనెక్కడికి వెళ్ళింది, ఏమైంది, జాడ తెలీక చెల్లెలు బెంగెట్టుకుంది. కలకత్తాలో ఉద్యోగం చేస్తున్న అన్న ముఖ్యప్రాణ్‌కి ఈ విషయం వ్రాసింది. ఆరాలు తీసి మధుసూదనం ఎక్కడున్నా ఇంటికి తీసుకొచ్చే భారం నాదని హామీ యిస్తూ వ్రాసిన ఉత్తరంవల్ల చెల్లెలికి కాస్తంత ధైర్యం కలిగిందిట. కూతురు మధురభక్తి నాన్నకోసం బెంగెట్టుకుందిట. తనని వెంటనే రమ్మంటుంది అదీ ఉత్తరం.!

స్నేహితురాండ్ర బృందం వచ్చిపడ్డారు. వాళ్ళొస్తే ఆలోచించుకునేందుకు వ్యవధి కుదరదు. ఏవో కబుర్లు పెడతారు. అందుచేత నిద్రపోతోన్నట్లు కళ్ళు మూసుకుని పడుకుంది జ్ఞానసుందరి.

రైలు కదిలింది. వాళ్ళ నవ్వులు, కబుర్లు. ఒకర్ని ఒకరు తోసుకోడాలు — పరాచికాలు. వాళ్ళని విసుక్కోకూడదు. వాళ్ళంతా పెళ్ళికాని పిల్లలు. వారి ఉత్సాహం, సంతోషం తనకి ఎంతో ఉత్సాహాన్ని, సంతోషాన్ని కలగచేశాయి. తనకి చిన్నతనంలోనే వైధవ్యం ప్రాప్తించింది. తన కర్మ తాను అనుభవించాలిగాని, చుట్టుపక్కలవాళ్ళని చీదరించుకుని, మూతి బిగింపులతో వారి ఆనందాన్ని పాడుచెయ్యడం ఏమంత బాగుంటుంది ? తన వయస్సు ముప్పై— వాళ్ళంతా తనకంటె పదేళ్ళు చిన్న. కాని అస్తమానూ సంతోషంగా, హుషారుగా వుండటం తనకి చేతకాలేదు. కాసేపు అలా వుండగలదు. మళ్ళీ కాసేపు ఒంటరిగా ఆలోచించుకుంటూ, దిగులుగా వున్నట్లు వుండడంకూడా ఆమెకి అలవాటైన ఒక వింత అనుభవం.

నాగరాజ్యలక్ష్మి తనని వెంటనే ఇంటికి రమ్మంటుంది. తను వెళ్ళి చేసే దేమిటి? ఓదార్పు ఏమనిఓదార్చడం? 'పోతే పొయ్యాడులే, పీడ విరగడైంది' అనబుద్దేస్తుంది అట్లాగంటే క్షమిస్తుందా? భర్త లోటుపాట్లన్నీ తను పదిమందిలోనూ యాకరువు పెట్టొచ్చు గాని, మరెవరైనా కాస్త ఆక్షేపించారంటే మండిపడుతుంది 'నాగులు'. భర్త పూర్తిగా తనవాడు, ఆ ఇల్లూ

అందులోవస్తువులూ, అమ్మాయి 'మధురం'—అంతా తనకి చెందిన సొత్తు. నుంచో మంటే నుంచోవాలి. కూర్చోమంటే కూచోవాలి. స్త్రీని ఆట వొస్తువుగా, ఆస్తిలో ఒక భాగంగా, బానిసగా వాడుకుంటున్నారు యీ మొగాళ్ళంతా అంటుంటారుగాని, పిచ్చివాళ్ళు; అసలు విషయం తెలీదు. స్త్రీయే పురుషుణ్ణి పెద్దహాల్లో మధ్య బల్లమీద పూల తొట్టిలాగా చూచుకుంటుందని ఎవరూ పైకనరేం? ఆ తొట్టిలో రోజూ కొత్తకొత్త పూలుపెట్టి వాసన చూసుకుంటూ,—హాల్లో చోటులేక బల్ల జరిపినప్పుడు, పూల తొట్టిని దూరంగా దొడ్లో పడెయ్యడం జరుగుతూ వుంటుంది. ఎప్పుడైనా కోపంవస్తే దాన్ని నేలకేసి కొట్టడం—అది ముక్కలవడం, కోపంతగ్గింతర్వాత, మళ్ళీ అతికించి దుమ్మంతా దులపడం. డబ్బున్న స్త్రీ కొత్త తొట్టిని కొనుక్కుంటుంది!

కళ్ళు మూసుకున్న జ్ఞానసుందరి పెదవులు నవ్వుతో ఒంకర తిరిగి మళ్ళా సర్దుకున్నాయి. ఏడాదిలో రెండుమూడు నెలలు చెల్లెలి గారింట్లో గడిపినప్పుడు తాను చూసినవాటినిబట్టి, అట్లాంటి అభిప్రాయం ఏర్పడింది. మిగతారోజులు కలకత్తాలో అన్నగారిదగ్గర గడుపుతుంది. అక్కడ మరోలా వుందా ? లేదు. అక్కడా అంతే – భార్య ఎంతచెబితె అంత అన్నయ్య. హడలు, ఇంట్లో రోజూ ఎవరో ఓ గెస్టుని తెస్తూ వుంటాడు. ఆవిడ మండిపడుతుంది. ఎప్పుడూ తనముందు కూర్చోమంటుంది. అతిథి వున్నప్పుడు తనని గదమాయించే అవకాశం లేదుగనుక, ఎవళ్ళోఒకళ్ళు పరాయివ్యక్తి ఇంట్లో వుంటూండటం మంచిదమ్మా చెల్లాయి అంటాడు అన్నయ్య. మధుసూదనం వో నెలరోజులైనా యీ గొడవలోంచి పారిపోయి, ఏకాంతంగా, స్వేచ్ఛగా గడపాలని ఎక్కడికో—ఎవరితోనో పోయుంటాడు. ఎవరితోనో పోతాడా? ఎందుకు పోడు? అతన్ని గురించి అంత మంచిగా చెప్పుకోరు; చిన్నతనంవేషాలు వేస్తూంటాడుట. వాళ్ళా పిల్లా అన్నా రనడం ఎందుకూ, తనకి తెలీదు ? ఇంట్లో వంటకి ఆడ ఘుండటం ప్రమాదం, పనికి పడుచుపిల్ల నెట్టుకోవడం ప్రమాధం. మగా

శ్మీమిటో చిత్రంగా ఉంటారు. అన్నయ్య కూడా అంతే వాళ్ళాఫీసులో టెలిఫోన్ అమ్మాయి ఎవరో వుందిట. దానితో స్నేహం కుదిరిందిట— షికార్లు, సినిమాలు, వ్యాపారం ముదురుతోందని తెలియగానే ఆ అమ్మాయిని మరోచోటికి బదిలీ చెయ్యడం —ఏవేవో గొడవలు జరిగినట్లు చెప్పుకున్నారు.

మరిది మధుసూదనం అంటే తనకి భయం. ఎందుకో? మనిషేమంత బాగుండడు. చామనచాయ, పెద్ద గుండ్రటిమెడ—పెద్దదట్టంగా అర్ధచంద్రాకారం కనుబొమ్మలు—ఆకాశం అంతా తెల్లగా వుండి, ఆ మధ్య నల్లటి అర్ధచంద్రుడుంటే ఎట్లా వుంటుందో అట్లా వుంటుంది. ఆ క్రాపింగ్‌కి సూని పట్టించడు. ఇన్ని నీళ్ళతో తడిపి చేత్తో నొక్కుతాడు. తల దువ్వుకోడు—దుబ్బులా పెరిగిపోయిన వుంగరాలజుట్టు, పొట్టి ముక్కు—చిన్ననోరు, అందులో మాటలు పట్టనట్టుగా—మౌనంగా వుంటాడు. అప్పుడే నవ్వు మానేసినట్టుగా వుంటుంది అతనినోరు. అతని చేతులూ, ముఖ్యంగా వేళ్ళస్వరూపం తల్చుకుంటే భయమేస్తుంది—సన్నగా, పొడుగ్గా—సన్నములక్కాడలా, కణుపులు స్పష్టంగా కనబడుచూ, చుట్టబెట్టడానికి సిద్ధపడి నట్టుగా వుంటాయి. వేళ్ళతో 'కబళింపు'—అంటే అవేగుర్తొస్తాయి. తన కింకా జ్ఞాపకం, రెండేళ్ళక్రితం అతనూ, 'నాగులు' తనూ కేంప్‌కెళ్ళారు. బంగళాలో బస, సాయంత్రం కొండవైపు నడుచుకుంటూ వెళ్ళారు. అక్కడ రాళ్ళుతవ్వి పోగుచేస్తున్నారు. తనూ చెల్లెలూ నీడలో కూర్చున్నారు. రమ్మని సంజ్ఞచేశాడు—తననో చెల్లెలినో తెలీదు. 'నిన్నేనే' అంది నాగులు. 'నే నెందుకు—నువ్వే వెళ్ళు' అంది తాను.

"నే చూసినవే లెద్దు—యీ రాళ్ళు రప్పలు—నిన్నే పిలుస్తుంట" అన్నది నాగులు.

ఆఖరుకి తనే వెళ్ళింది. చీకటిపడుతోంది. తమ నీడలు ఆ రాతినేల మీద పొడుగ్గా పడుతున్నాయి. అతను ముందు నడుస్తున్నాడు – తను

వెనక. మరో రాళ్ళగుట్టదగ్గరకి చేరుకున్నారు. అతను రెండడుగులు లోతు గల నేలలో దిగి, చెవి రాయికి ఆనించి వింటున్నాడు.

"ఏమిటది ?"

"వినండి" అంటూ ఆ వేళ్ళతో తన మొదని బిగించి, తలని నేల మీదికి వంచి, చెవి రాతికి ఆనించాడు.

"ఏమీ వినబడటం లేదూ ?"

"ఏం వినపడాలి ?" అంది తను.

"ఈ రాయి వయస్సు ఎనభై వేల సంవత్సరాలు. చూండండి. ఈ చారలు— ఒక్కొక్క చార పదివేల సంవత్సరాల కాలం జరిగి పోయి నట్లు చూపెడుతుంది. నుదుటి మీద గీతలు మనిషి వయస్సు చూపెట్టి నట్లుగా. మానవ చరిత్ర ప్రారంభానికిముందే ఎన్నోవేల సంవత్సరాలుగా వింతమృగాలు తిరుగాడిన గాథను చూచింది ఈ రాయి. ఏ నేల జంతువో ఈ రాళ్ళ మధ్య పడి చచ్చింది. దాని కళేబరం గుర్తులు యుగయుగా లుగా అల్లానే ఉండిపోతాయి. ఆ ఎముకలు పొడుమై రాతిలో జీర్ణించి పోతాయి. మనిషికి ముందు ఈ భూమి మీద జరిగిన ప్రాణుల నాటకం, చరిత్ర, అంతా ఈ రాయిలో చూస్తాం. వింటాం. ఏ వింత మృగమో భూకంపంలో కూలిన రాళ్ళ మధ్య నలిగి చచ్చిపోయ్యేముందు చేసిన ఘోష, మరణ వేదన, ఈ రాతిలో వినబడుతుంది." అని మధుసూదనం తన మెడలేవకుండా వేళ్ళతో చెవి మీది జుట్టుని కదుపుతూ, చెంపమీదికి ఉంగరం వ్రేలిని ప్రసరింపజేస్తూ తన శరీరాన్ని స్పృశించినప్పుడు తనలో రేగిన యావగింపు ఇప్పటి కింకా అల్లా నిలిచిపోయింది.

"నాకేమీ వినబడటం లేదు" అన్నది తాను. తనని లేవదియ బోయినట్లుగా, చేతిని తన గుప్పిటలో నొక్కిపెట్టి, ఒక్కసారి బలంగా పైకి లాగాడు.

మరోసారి మరోటి జరిగింది. తను స్నానంచేసి చీర కట్టుకుంటూ వుండగా తలుపు తోసి లోపలి కొచ్చి—

"మీరా, నాగులనుకున్నా" అంటూ వెళ్ళాడు.

తనేదో పత్రిక చదువుకుంటూ కుర్చీలో కూర్చుంది— ఎవరివో వేళ్ళు తన తలమీద పడి, జుట్టుని రేపుతున్నట్టయింది— వెనక్కి తిరిగి చూస్తే మధుసూదనం.

"మీరా— అదేమో ననుకున్నాను" అన్నాడు. ఇవన్నీ నిజంగా జరిగిన పొరబాట్లేనా— చెయ్యాలని చేసినవా? తనకి తెలీదు.

కార్లో కూర్చున్నప్పుడు, ఏదో వంకని తెలీక జరిగినట్లు అతని చెయ్యి తన భుజం మీదనో, నడుంమీదనో వేసి తీరతాడు. తను కోపంగా చూస్తుంది— జాలిగా, దిగులుగా, "క్షమించండి" అన్నట్లుగా చూస్తాడు. ఏమిటి చెయ్యడం? నాగులుతో చెబితే? ఏమిటి ప్రయోజనం దానివలన? మళ్ళీ మాట్లాడేటప్పుడు తనని "అండి" అని సంబోధిసాడు భలేవాడు! బాగోగులు తెలీవా, మంచి చెడ్డలు లేవా? అభం శుభం వుండొద్దా— రాళ్ళు పరిశోధించే ఉద్యోగం—జియాల జిస్టు—రాతిబొమ్మలా ఉంటాడు రాతిగుండె, తగిన ఉద్యోగమే లభించింది.

మాట్లాడుతూ మధ్యలో నిలిచిపోయి, తన కళ్ళల్లోకి తేరిపార చూస్తూంటాడు. తనకి అది చాలా బాధగా వుంటుంది. అతని దృష్టిని తన కళ్ళనుండి మరల్చి, పమిటికేసి ప్రసరింపజేస్తాడు. తనకి సిగ్గేసి అక్కడ నుండి వెళ్ళిపోతుంది.

జ్ఞానసుందరి ఆ సిగ్గుని జ్ఞాపకం తెచ్చుకుని పమిటి బాగా సర్దుకుని దుప్పటి రొమ్ములపైకి లాక్కుని, చేతులు గుండెమీద బిగించి పడుకుంది. చేతిమీది వాచ్ కేసి చూసుకుంది నల్లటి డయల్‌పై ఎర్రటి అంకెలుగల రిస్ట్‌వాచ్— మధుసూదనం పుట్టినరోజునాడు భార్యకిచ్చినది తనని పెట్టు కెళ్ళమంది చెల్లెలు అప్పుడప్పుడు తను పెట్టుకునేది. ఓ రోజు తను కిటికీలోంచి చూస్తూ నిలబడింది. మధుసూదనం ఆ గదిలోకొచ్చి తన చేతిని పట్టుకుని టైముకోసం వాచిని చూసినట్టుగా చెయిని వేళ్ళతో బిగిం

చాడు. తను విసుగుతో విదలించుకుని బయట కొచ్చేసింది. ఇట్లాంటివి జరిగినప్పుడల్లా తనేదో సాకు చెప్పి, కలకత్తా అన్న దగ్గరకు ప్రయాణం కట్టి వెళ్ళేది. తనకి భర్త లేకపోవడంబట్టేగా యింతగా చొరవగా ప్రవర్తి చడం! తనకి మల్లా పెండ్లి చెయ్యాలని ఎందరో ప్రయత్నం చేశారు. అన్న పట్టుదలతో తిరిగి సంబంధాలు చూశాడు. మధుసూధనం "చేసు కోండ"ని సలహాలిస్తూ వచ్చాడు. తనని స్కూలులో చేర్పించారు. అక్కడ మొగపిల్లలు గోడల మీద వ్రాతాలు వ్రాయడం. ఉత్తరాలు రాయడం ఏవో గొడవలు జరిగితే భరించలేక తను చదువు మానేసింది. కొంత కాలం ఇంట్లో వీణ చెప్పించారు. తనకి సంగీతం అబ్బింది కాదు—సంబం ధాలు కుదరలేదు. తనదృష్టి ఏ పురుషుడిపైనా పడలేదు. జనార్ధనం పద్యాలు వ్రాసేవాడు. కొంతకాలం స్నేహంగా వుండేవాడు. తర్వాత రఘురామయ్య బాగా చదువు కున్నవాడు. తనని ఆదరణతో చూసేవాడు ఇప్పుడవన్నీ తల్చుకుంటే బెంగగా వుంటుంది. ఏదో సిగ్గు, భయం, న్యూనత, బాల్యం, పెళ్ళి, భర్త అవన్నీ తల్చుకుంటూ ఆ దిగులు ప్రపం చంతో పంచుకోకుండా తనలో దాచేసుకుని ఏకాంతంగా గడపడమే తనకి బాగుంది. కలకత్తాలో స్త్రీల సంక్షేమ బృందంతో కలిసి, దగ్గర లోవున్న పల్లెటూళ్ళకి వెళ్ళి అక్కడి వారి ఇల్లు వాకిలి పరిశుభ్రం చెయ్యడం, కుటీర పరిశ్రమలకి తోడ్పడడం మొదలైన సంక్షేమ కార్య కలాపంలో తన బాధ మరిచిపోతుంది.

పదకొండైంది లైట్లు ఆర్పేసి అంతా నిద్రపోతున్నారు. లైటువేసి తలగడకింద దాచిన చెల్లెలు ఉత్తరం తీసి చదవడం మొదలెట్టింది జ్ఞాన సుందరి. ఆ వాక్యాలు సరిగా చదివితే ఏదేనా కొత్త అర్థం స్ఫురిస్తుందే మోనన్న ఆశతో. ఎక్కడికి వెళ్లంటాడో తను ఊహించగలదా? ఎందుకు వెళ్ళుంటాడో తనకి తోచకపోవడానికి ఆ ఉత్తరంలో అధారాలేమైనా వున్నాయా! చారుమతి చటుక్కున లేచి ఆ దీపం కాస్తా ఆర్పేసింది. పోనీ ప్రొద్దున్నే చదవచ్చు మళ్ళా దుప్పటికప్పుకుని పడుకుంది జ్ఞానసుందరి.

రైలు ఒక క్రమంతో వేగంగా నడుస్తోంది. యాత్రకి బైలుదేరిన విద్యార్థినుల బృందానికి యజమాని షీలా లాజరస్. పెద్దదామె నెమ్మదైంది. అనుభవంగలది. ఆమెతో చెల్లెలికి జబ్బుగా వుందని సాకుచెప్పి తను చిన్నగా ఇంటికి వెళ్ళడానికి నిర్ణయించుకుంది. విచారం కూడా వో రకమైన జబ్బేగా—మానసిక మైంది. ఆమె ఎన్నో పుణ్యక్షేత్రాలు, ప్రసిద్ధమైన కట్టడాలు చారిత్రకస్థలాలు చూసింది యీ యాత్రలో అన్నీ వొకలాగే వున్నాయి. వాటినిచూస్తే భయమేస్తుంది. అంతంత పెద్ద సౌధాలు, శిలా ప్రతిమలు ఎందుకు నిర్మించారో పూర్వం వాళ్ళు? ఏది చేసినా భారీ కృషి. పూర్వం వాళ్ళు యిప్పటి వారికంటె ఎత్తుగా, లావుగా వుండేవారా? తనకి తెలీదు. క్రితం సంవత్సరం గుంటూరులో బంధువుల పెండ్లికి వెళ్ళినప్పుడు, తనూ, నాగులు మధుసూదనం మరికొందరు పెండ్లివారి తాలూకు అమరావతిలో స్తూపాలు చెక్కడాలు చూసివొచ్చారు. తిరిగి తిరిగి అలిసి తనో మూల స్తంభం వెనక బండమీద కూలబడింది. మిగతా వాళ్ళు ముందుకి సాగిపొయ్యారు. ఓ పావుగంటకి మధుసూదనం వచ్చి మంచి చిత్రం చూపిస్తాను. రమ్మని భుజంమీద చెయ్యివేసి లేవ దీశాడు. తను విదిలించేసింది. ఏం పనవి? అక్కడ ఓ స్త్రీవిగ్రహం ముందు నిలబడ్డాడు. ఆ బొమ్మ స్తనాలమధ్య చెవి ఆనించాడు.

"ఏంపనిది" అని మందలించింది తాను.

"ఇది ఎర్రరాయి—రెడ్ స్టోన్. రక్తమాంసాలుగల స్త్రీమూర్తి ఇది. ఆ చీరలేకుంటే మీ రిట్లాగే వుంటారు?" అని మళ్ళీ అతని చూపు తన రొమ్ములమీదికి, నడుంవైపుకి మరల్చాడు. తను వెనక్కి తిరిగిపోయింది.

"ఇప్పుడు మరీ అచ్చంగా ఇల్లాగే వుంటారు."

"ఈ విగ్రహం వెనక చరిత్రలో ప్రేమకోసం విలపించిన స్త్రీల రోదన వినబడుతోంది. లోపల ఒత్తిడికి తట్టుకోలేక రక్తం చర్మంపైన చిందినట్లు చిత్రించాలని ఎర్రరాయి వాడారు. అమరావతీ శిల్పులు అమర్త్యులు."

"ఇదంతా నాకెందుకు చెబుతావు?"

"మీరు వినరుగనక"

నవ్వుని బలవంతాన ఆపుకుంది తాను. ఆ మనిషినోటికి శుద్ధీబుద్ధీ లేదు—నైతికచింతనే వున్నట్లు లేదు.

"నాగులుతో చెప్పనా?"

"ఎందు కంత కఠినశిక్ష?"

"మరేంమ్మాట లవిం?"

"కాసేపేనా మన నిజస్వరూపాలు బైటపెట్టుకునే అవకాశాలు కల్పించడమే యీ కళాఖండాల ప్రయోజనం."

"మంచివాడివే."

"కాసేపు ఆ మంచిచెడ్డల ప్రస్తావన మాన్పించలేకపోయిందంటే ఈ అమరావతీ శిల్పులసృష్టి వృథా."

తాను వెళ్ళిపోయింది వెనకాల నడుస్తున్నాడు. తనకి ఆయాసంగా వుంది.

"ఆయాసంగా ఉందా ?"

"అదే సర్దుకుంటుంది. నువ్వెళ్ళు"

"తీసుకెళ్ళనా ?" నడుంచుట్టూ చేతులు బిగించబొయ్యాడు—తోసేసి వెనక్కి తిరిగింది.

"వొద్దు— నువ్వెళ్ళిపో— లేకుంటే కోపంవస్తుంది. ఇంకెప్పుడూ మీవూరికి రాను. ఇట్లా చేశావంటే— కలకత్తాలో ఉండిపోతాను."

"ఆ శిలేనా కరుగుతుంది— మీరు మాత్రం..."

తాను గబగబ నడిచి వెడుతోంది. అతను నిట్టూర్చి నట్లనిపించింది. వెనక్కి తిరిగి చూడలేదు.

జ్ఞానసుందరికి నిద్రపట్టేసింది. బరువుగా గుండెమీద ఎవరో రాతి చెయ్యిని ఆనించినట్లయి పక్కకు తిరిగింది. తాను కదిలిపోతోంది. రైలు నడకతో లయకల్పుతున్నట్లు గుండెలు అదురుతున్నాయి. తనెక్కడికో కింధకి ఢాఖి గుహాంతరాళాలలోకి జారిపోతోంధి,

తెల్లవారింది. స్టేషన్‌లో రైలు నిలిచింది. అంతా సామానులు సర్ది దిగుతున్నారు. సావిత్రి ఆమెను పక్క మీద నుంచి లేవదీసి, పక్క లుంగ చుట్టి ప్లాట్‌ఫారం మీదికి గిరవాటెట్టింది. తనూ దిగింది. పక్కచుట్ట సర్ది లోపల్నుంచి చెల్లెలి ఉత్తరం తీసి బాగ్‌లో పెట్టుకుంది. అందరూ హోటల్‌కి చేరుకున్నారు. స్నానాలు, ఫలహారాలు అయినాక ముందు ఏది చూడాలో వాదించుకుంటున్నారు కొందరు ఎల్లోరా గుహలన్నారు. ఇరవై మైళ్ళు-చూసి సాయంత్రానికి తిరిగి రావొచ్చు. మరికొందరు అజంతాకి పోదామన్నారు, రాత్రి అక్కడ గడిపి మర్నాడు తిరిగి రావొచ్చు. రాత్రి అజంతాలో గడపడం మంచిది కాదన్నారు. అక్కడ వసతి, తిండి సదుపాయాలు లేవన్నారు. ఈ తిండి, సుఖాలు రోజూ వుండేవే. యీ ఒక్కరాత్రి కష్ట పడదాం అన్నారు. షీలా లాజరస్ సాయంత్రానికి వచ్చి తీరాలని తీర్మానించింది. అప్పుడే బయలుదేరి భోజనాలు పట్టుకుపోయి, రాత్రికి తిరిగి వచ్చే ఏర్పాట్లు చేసుకుని బస్సులో అజంతాకి బయలుదేరారు.

మధ్యలో ఏదో చిన్న నది, అక్కడ బస్సు నిలిపి ఆ నదిని చూశారు. మళ్ళీ కొంతదూరం వెళ్ళాక ఓ వూరు. చుట్టూ పెద్ద గోడ— బురుజులు. మరో వూరు. దానిపేరు 'అజంతాట'. బొత్తిగా పల్లెటూరు. అనాగరీకులుగా కనిపించే మనుషులు. రోడ్డుప్రక్కన కంప ఏరుకుంటూన్న ఓ నల్లపిల్లని చూపించి "అదే అజంతా సుందరి" అని ఆక్షేపిస్తూ నవ్వుతోంది గంగూబాయి.

"సుందరిగారూ, మీకు నల్లరంగువేస్తే అచ్చంగా అజంతా బొమ్మలా ఉంటారు" అన్నది సావిత్రి. సావిత్రి నల్లగా వుంటుంది, గంగూబాయి నలుపు. నల్లవాళ్ళకి, మిగతా అందరూ నల్లగా వుండాలని ఉంటుంది కాబోలు!

చారుమతి మాట్లాడుతోంది. ఆమెకూడా నలుపే— మరీ నలుపు కాకపోయినా.

"బుక్కుల్లో చదివా. ఎర్రరాళ్ళు పొడుంచేసి రేగడి మట్టితో కలిపి

మొదట గోడమీద పూస్తారుట, దానిమీద సున్నం వేస్తారుట. రంగుల కేమో— అక్కడ చెట్లబెరడు, నార, ఆకులు కలిపి తొక్కి, కాస్తంత ఆవుపేడకూడా పట్టించగా వొచ్చిన రంగుని పూస్తారట, అవుపేడ నలుపేగా."

షీలా లాజరస్‌కి యీ సంభాషణ నచ్చినట్లులేదు.

"కాసేపటిలో చూడబోతున్నాంగా- వ్యాఖ్యానాలు అప్పుడు మొదలెడదాం" అని నవ్వుతూనే మందలించింది.

ఎత్తుగా కొండ— దాన్నిండా పెద్ద పెద్ద చెట్లు, మలుపుల్లోంచి పోతోంది బస్సు. అవతల పెద్ద లోయ—అందులోకి దిగుతోంది మరో కొండ. తిరిగి తిరిగి కిందికి వచ్చేసింది బస్సు. జనం అలజడి. ఒకటి రెండు టీ దుకాణాలు. వింత దుస్తులతో రకరకాల మనుషులు వస్తూ వెడతూ వున్నారు. దూరంగా పావురంగూళ్ళల్లా వున్నాయి అజంతా గుహలు. కుడివైపున చాలా దూరాన వున్నది యాత్రికుల వసతి గృహంట. పదకొండయింది ఒంటిగంట వరకూ కొంత చూసి, వసతి గృహంలో భోజనాలు చేసి మళ్ళా వచ్చి మిగతా గుహలు చూసి, సాయంత్రము ఏడింటికి తిరుగు ప్రయాణం నిర్ణయించారు.

కొంతదూరం మెట్లమీదుగా నడిచి గుహలకి చేరుకున్నారు. ఎదురుగా వున్నది ఇన్‌హ్యాద్రి కొండలు. దాని దిగువభాగం గుహలుగా దొల్చారట. గుర్రపునాడా ఆకృతిలో వున్నాయి గుహలన్నీ.

ఎదురుగా చిన్న నది—వాఘోరా. చిన్న జలపాతం కూడా వుంది—సత్కుండంట పేరు.

గుహల్లోకి ప్రవేశించారు. లోపలంతా చీకటిగా వుంది. ఎవరో ఒకాయనొచ్చి గోడమీది చిత్రాలను గురించి చెబుతున్నాడు ఇంగ్లీషులో, ఉర్దూలో. మధ్య మధ్య ఒక పెద్ద డైనమోదీపం చిత్రాలపై ఫోకస్‌చేస్తూ వర్ణిస్తున్నాడు. పదవగుహ అతి ప్రాచీనమైనదిట శాక్యముని ఆరాధనా చిత్రం తనకి ఆకర్షణీయంగా వుంది. పదహారవది నాగరాజ మందిరం.

అందులో చనిపోతున్న ఒక రాకుమార్తె చిత్రం వుంది. ఆ రాకుమార్తెను గురించి ఒక గాథ చెప్పాడు. ఆమెకి సరిగ్గా అర్థం అవలేదు. ఆ రాకుమార్తె పేరు 'సుందరి'ట.

"అందుకే నిన్ను అజంతా సుందరి అంటా... ఎటొచ్చీ నువ్వు మొహానికి కాస్త నల్లరంగు పూసుకోవాలి" అని చారుమతి తనని హేళన చేస్తోంది.

"నీ పేరు జ్ఞానసుందరి— పేరు కూడా సరిపోయింది" అంది గంగూబాయి. అందరూ నవ్వారు. వర్ణిస్తున్న వ్యక్తికి ఏమీ అర్థంకాక, ఏదో తెలిసినట్లు తనూ నవ్వుతున్నాడు జ్ఞానసుందరికి సిగ్గేసింది. తనకి భర్త లేకపోవడంవల్లనేగా వీరందరికీ తనంటే పరిహాసం.

"ఆ రాకుమార్తెకి భర్త వున్నాడాండీ ?" అని గైడ్‌ని అడిగింది సావిత్రి.

"ఆమె నందునిపతి. నందుడు సిద్ధార్థుని పినతల్లి కుమారుడు."

"పాపం" అంది చారుమతి. మళ్ళా అందరూ బిగ్గరగా నవ్వారు, జ్ఞానసుందరికి కోపం వచ్చింది— తగినంత కారణం కనబడకపోయినా. ఏదో వినోదించాలిగనక, వీళ్ళంతా తెచ్చి పెట్టుకుని, బలవంతంగా, అసహజంగా నవ్వుకుంటూ, అదంతా అనుభవంగా పరిగణిస్తున్నారు. తనకిది నచ్చలేదు.

ఒంటిగంట కావొస్తోంది. బసకి పోదామన్నారు. జ్ఞానసుందరికి అలసటగా వుంది. ఆకలేస్తోంది, తనింక తిరగలేదు. ఎవరేనా మోసికెళ్ళి ఆమెను బస్సులో పడేస్తే బావుండును. లోపల గాలిలేదు. ఉక్కగా వుంది. చెమట్లు పోస్తున్నాయి. చీరకొంగుతో తుడుచుకుంటోంది. చలికి తెచ్చుకున్న శాలువ మడిచేసి భుజాన వేసుకుంది. వెనక్కి తిరిగి మెల్లగా మెట్లు దిగి బస్సుదగ్గరకి చేరుకుంది. మరో పావుగంటలో మిగతావారంతా వచ్చారు. బసలోకి వెళ్ళారు. భోజనాలయ్యాక ఓ అరగంట విశ్రాంతిగా కబుర్లు చెప్పుకుని మళ్ళా బయలుదేరారు.

జ్ఞానసుందరి తనకి తలనొప్పి, ఆయాసంగా వుంది. రాలేనంది తలనొప్పికి ఒక మాత్ర యిచ్చింది సావిత్రి. తను నకిపంచి తీసుకెడతా నంది చారుమతి. తను రాకపోతే నేనూ వెళ్ళనంది గంగ—

బస్సులో అక్కడిదాకా వచ్చి వూరికే చూస్తూ ఎక్కడో ఓచోట కూర్చోవచ్చు రమ్మంది షీలా లాజరస్. బయలుదేరారు గుహల దగ్గరకి చేరుకున్నారు. జ్ఞానసుందరి బస్సులో పడుకుంటానంది. మిగతావాళ్ళు లోపలికెళ్ళారు. కాసేపు కళ్ళు మూసుకుని పడుంది సుందరి. అరగంట అయింది. టీ దుకాణం దగ్గరకెళ్ళి కాస్త టీ పుచ్చుకుంది. నది వొడ్డున నడుచుకుంటూ వెళ్ళింది. అన్నీ రాళ్ళు. చిన్నవి పెద్దవి—సిమెంటు రంగువి, ఎర్రవి—చిన్న రాతిగుట్టలు. జలపాతం సన్నధారలుగా, చీర నేతలో మధ్యలో వదిలేస్తే మిగిలిన దారాల జాడనేతలా, తిన్నగాపడి రాళ్ళమీద నాచుపై చిత్రాలుగీస్తూ, రేకుమీద వర్షం చినుకులుపడ్డ చప్పుడు చేస్తూ—అదే చప్పుడు, అదే చిత్రాలు— విసుగు కలిగిస్తున్నాయి ఆమెకు.

మరికొంచెం దూరం నడిచింది. ఐదు దాటింది. చెట్ల వెనకనుంచి సంధ్య వెలుగులో అతిశయోక్తిగా పరిభ్రమిస్తూ వున్న పొడుగాటి నీడలు, పచ్చబడి, రాళ్ళ రంగుల్ని వెలిగించి, ఆకృతుల్ని మార్చి దిగజారు చున్నాయి. ఆకుల మధ్య కిరణాలు వనదేవత కుట్టుపనిలో సూదులలా వెనక్కి ముందుకి కదులుతున్నాయి. గాలి తగ్గింతర్వాత అగ్నిదేవుడు వేసిన గాలిపటం కిందకి పడిపోతూన్నట్లు, నీడలు వెనక్కి వెనక్కి వెడు తున్నాయి. ఆ దూరపుకొండ ముసుగు తీసేసినట్లయింది. కొండ మబపులో పచ్చిక బయళ్ళు-వస్తూవున్న జుట్టులా కనిపిస్తున్నాయి. కన్ను మెదిపినట్లు సూర్యబింబం గుహల వెనక జారుకుంది చివరికిరణాలు, అలిసి పడున్న ప్రకృతిని, జలపాతం నీటిని, మేఘాలని, రాళ్ళసమూహా లని, ఒక్కసారి వెన్ను మీద చరిచి లేపినట్లు బంగారం కరిగి, ఎర్ర రాళ్ళ మొహాన జారిన కుంకుమ బొట్టులా మారి మందారం మధ్యలో

ముదిరిన ఎరుపులో నలుపులా, ఇంద్రజాలికుడు పరికరాల్ని బుట్టలో వేసుకుని వెళ్ళిపోతే వీడ్కోలివ్వడం యిష్టంలేక సంధ్యాకాంత ముసుగు బిగ తన్ని పరుస్నట్లుసపించింది, జ్ఞానసుందరి శాలువా తీసి నెత్తిపైనుంచి, మెడ చుట్టూ తిప్పి, భుజాలమీదికి లాగి చేతులు బిగించి కప్పుకుంది. వాళ్ళంతా ఈపాటికి వొచ్చేస్తూ ఉంటారు. తనకోసం వెదుకుతూవుంటారు. కాసేపు వెదకి, కనబడక వెళ్ళిపోతారు. అంతేగా ! వాళ్ళకి తనపై అంతకంటే ఏముంటుంది ? ఇక్కడెవ్వరూ లేరు. తనొక్కత్తే— ప్రకృతిలో ఒక భాగం. ప్రకృతి కదలదు. తన గుండెలు బాధతో కొట్టుకుంటూవుంటే, ప్రకృతి చెవులు నిక్కబొడిచి చోద్యంగా వింటూంది. సాయంత్రానికి అలిసినట్లు, నీరు వడితగ్గి, చప్పుడులేకుండా దొర్లుతూ వుంది. నీటికింద రేగడి– మధ్యలో ఎర్రటి ఇసుక– కిందకి దిగింది. ప్రక్కన ఏవో ఖట్టలు కనిపించాయి. ఎవరో వున్నారు, వెనక్కి వచ్చేసింది. రాతిబండ వెనుకనుంచి ఎవరిదో తల కనిపించింది. వొళ్లు తుడుచు కోవడం అయిం తర్వాత మొహం కనిపించింది, మరిది మధుసూదనం ! ఆశ్చర్యపడింది.

"రండి" అన్నాడు.

గడ్డం పెరిగింది. అక్కడక్కడ తెల్లవెండ్రుకలు– కళ్ళకింద గీట్లు, దుబ్బులా వుంగరాలజుట్టు. గుండ్రని పొట్టి మెడ – వెండ్రుకలు లేని ఛాతి— సంశయంలేదు, మధుసూదనమే.

"ఇక్కడున్నావా ?

నవ్వుతున్నాడు.

"స్నానం చేస్తారా ?"

"ఇంత చల్లోనా ?"

"చలిలో చన్నీటిస్నానంలోనే వుంది మజా అంతా."

"ఇంట్లో చెప్పకుండా వచ్చావెందుకు ?"

"చెబితే రానిస్తుందా; మీకు తెలీదూ ?

"ఉత్తరం వ్రాసింది. మధురభక్తి బెంగ పెట్టుకుందిట, నువ్వెక్కడికి వెళ్ళావో తెలియక చెల్లాయి బాధపడుతోంది."

"ప్రతిప్రాణీ బాధపడాలి. అది సృష్టిలోనే వుంది."

లాల్చీ వేసుకున్నాడు. తువ్వాలుపిండి రాళ్ళమీద ఆరబెడుతున్నాడు. జుట్టు కాడలలాగ నుదుటిమీద, కళ్ళల్లోనూ పడుతోంది. నాగరాజ్యలక్ష్మికి వెంటనే టెలిగ్రాం యివ్వాలి. మనస్సు పదిలపడుతుంది.

"ఇటు నీళ్ళల్లోకి దిగండి."

కిందకి నీళ్ళల్లోకి దిగింది – ఇసుక నీళ్ళల్లో కనిపిస్తోంది – వింత వింత రంగుల చేపలు పసుగు లెడతున్నాయి. బట్టల సంచీలో వేసుకున్నాడు మధుసూదనం.

"ఏయే వూళ్ళు చూశారు. చూపిన వింతలు చెప్పండి."

చెబుతోంది, తన మనస్సు ఒక చోట శరీరం మరోచోట వుండి, శరీరం చూపినదాన్ని మనస్సు చెబుతోన్నట్టు – తనకి వర్ణించడం రాదు, ఏది బాగుందో, ఏది బాగాలేదో చెప్పలేదు. యాత్రలో చూసిన దృశ్యాలకి ఏ ప్రభావమూ లేకతన మీద పోవడం ఒక్కటే విశేషం.

"అజంతా బావుందా ?"

తనకి తెలీదు. అన్నీ చూడందే!

"తలనొప్పి—ఒంట్లో ఎల్లాగో వుంది. అంతా చూడలేదు."

"ఈ నీళ్ళలో మొహం కడుక్కోండి."

కడుక్కుంది. చల్లగా వుంది—హాయిగా, తేరుకున్నట్లు, ప్రశాంతంగా వుంది. పూర్ణచంద్రుడు నిశ్చలంగా మెరుస్తున్నాడు. రాళ్ళ నీడలు, చంద్రుని వెలుగు నీళ్ళల్లోపడి అలలుగా సాగిపోతున్నాయి. చెట్ల ఆకులు ఆకలి తీరింతర్వాత ఆటకు బైలుదేరినట్లు రాలిపడుతున్నాయి. దూరంగా మనుషుల కేకలు, ఏవో అరుపులు, జలపాతం జాలిగా రోదిస్తోంది.

"వాళ్ళు నాకోసం వెదుకుతూ వుంటారు. వెడతాను. నువ్వు ఇంటికి రావూ?"

రా నన్నట్లు తల పంకించాడు. మనిషి శుభ్రంగా కనబడుతున్నా ఆ జుట్టూ ఆ వాలకం చూస్తే ఆమెకి రోత పుడుతోంది.

"ఎప్పు డొస్తావు?"

"ఏమో!"

"ఏమో ఏమిటి?"

మాట్లాడడు

"ఇక్క డేముంది?"

నవ్వుతాడేం!

"చెప్పు, ఏమిటా వాలకం, ఆ అవతారం?"

"ఈ ప్రపంచంపై రోతపుట్టినప్పుడల్లా దేవుడు ఓ అవతారం దాలుస్తాడంటారు పెద్దలు. ఆ యుగం అంతమొందుతుంది. మళ్ళా కొత్త యుగం, మరో అవతారం, అల్లా పది అవతారాలు జరిగాయట. నా ఉద్దేశం ఏమిటంటే ప్రతిమనిషి యీ పది అవతారాలు, తన జీవితంలో దాలుస్తూ వుంటాడని. మనిషి ఆయుర్దాయం వంద సంవత్సరాలను కుందాం. పదేళ్ళ జీవితం ఒక యుగం. పదేళ్ళకోసారి మరో జీవితం మొదలెడతాడు. కొందరి అవతారాలు బైటకి కనిపిస్తాయి. కొందరు లోలోన మార్పులకి గురవుతారు. తల్లి గర్భంలో శిశువు కూడా పదినెలలు పదవతారాలు దాలుస్తూ వుంటుంది."

నవ్వొస్తోంది యీ మాటలకి.

"నీ దే అవతారం యిప్పుడు?"

"వరహావతారం."

నవ్వుకున్నారు.

"ఎప్పుడొస్తావని చెప్పను?"

"మీరు నన్నిక్కడ చూసినట్లు మాత్రం చెప్పకండి. అ దొక్కటే నే కోరేది."

'అబద్ధం నావల్లకాదు. ఎంతో ఆతృతతో నీ కోసం ఎదురు

చూస్తూ వుంది. అన్నయ్య దేశం అంతా గాలిస్తున్నాడు. ఆఫీసువాళ్ళు కూడా వాకబులు చేస్తున్నారు. ఈపాటికి పోలీసులకి ఫిర్యాదుచేసే వుంటారేమో కూడా. నీకేం వారిని గురించి పట్టలేదా?"

"ఇన్నాళ్ళూ పట్టింది."

'ఇప్పు డేమొచ్చింది?"

"స్వేచ్ఛ."

"చట్టబండలు."

"ఇక్కడవే వున్నాయి. వాటిమధ్యనే స్వేచ్ఛ."

"ఇంటిదగ్గర స్వేచ్ఛకాక పీక్కుతిన్నారా నిన్ను!"

"సందేహం ఏమిటి—తప్పకుండా పీక్కుతిన్నారు."

"ఎవర్నైనా తీసుకొచ్చావా?"

తను ఈ ప్రశ్న అడగకుండా వుండా లనుకుంది. కాని అడిగేసింది. వాక్కుపై ఆమెకి అధికారం లేకుండాపోయింది. ఇప్పుడు నాలుక కొరుక్కుని ఏం ప్రయోజనం!

"ఆ"

తల పంకించి, నవ్వుతున్నాడు. అనుకున్నంతపనీ చేశాడు దుష్టుడు. కొంప మునిగింది. ఈ వయస్సులో, ఆరేళ్ళకూతురుండగా, శుభ్రమైన ఇల్లు, భార్య, ఉద్యోగం, సిరి, సంపద వుండగా, ఇవేం పోకిళ్ళు! ఈ మొగాళ్ళు మంచివాళ్ళు కారు. స్వేచ్ఛంటే— స్వేచ్ఛగా నలుగురితో పోవడం కావాలి వీళ్ళకి. ఏం చెయ్యడం? ఏ మనాలి? చెంపమీద కొట్టాలనుంది.

"ఎవర్ని?"

"మాట్లాడడు. నవ్వుతాడేం?"

"చెప్పు?"

అయినా తన కెందుకు? ఏమిటో కుతూహలం, తెలుసుకోవాలనిుంది. మాట్లాడడు.

"ఇట్లా రండి."

దగ్గరగా రమ్మంటాడేమిటి, తప్పు కాదు ?

"కాసేపు అన్నీ మఱచిపోయి, వెన్నెట్లో ఈ ప్రాచీనపు రాతి బండపై పడుకుని ప్రశాంతంగా కొన్ని క్షణాలు గడుపుదాం.

"ఛీ. ఛీ. అవేమ్మాటలు.

"ఈ అందం మళ్ళా మనకి దొరకదు. పూలపరిమళం క్షణికం, బాల్యం క్షణికం, కీర్తి క్షణికం— అన్నీ క్షణికాలే— అంతమాత్రంచేత వాటిని మనం వదులుకోలేము. క్షణికం గనుక, వాటిని కాంక్షిస్తాంకూడా"

ఏం సమాధానం చెప్పాలి—ఏం మాట్లాడాలి ?

"నే వెడుతున్నాను."

"కాసేపు కూర్చోరూ ?"

అతన్ని చూస్తే జాలిగా వుంది. పాపం! కాసేపు కూర్చోమంటాడు. అతని చూపులు ఆమె నడుంమీదకి ప్రసరిస్తున్నాయి. అట్లా చూస్తాడేం; సిగ్గేసుంది. శాలువా బాగా దగ్గరగా లాక్కుని, చేతులతో బిగించి పట్టుకుంది.

"ఎందుకూ ?"

ఒకడుగు కిందికిదిగి రాయిమీద కూర్చుంది. రాయి చల్లగా ఉంది.

"ఇది ఎఱ్ఱరాయి. భూమిపైన వున్నరాళ్ల సెడిమెంటరీ రాక్స్ అంటారు. ఒకప్పుడు సముద్రగర్భంలో వుండేవి. భూగోళం పరిభ్రమిస్తూ ముడుచుకుపోయినప్పుడు ఆ సముద్రగర్భంలో రాళ్ళు పైకొస్తాయి. వాటి కింద ఇగ్నియస్‌రాక్స్ ఉంటాయి. భూమిలోపల బ్రహ్మాండమైన వేడి ఒత్తిడికి భాగాలు ఢీకొని కదిలి, పైకి ఉబికొచ్చిన రాళ్లు, వాటికింద అసలు భూమి— అంతా జనం. క్రీస్తు పూర్వం 4004 సంవత్సరం భూగోళం పుట్టిందని వెనక కొందరు నమ్మేవారు. భూగర్భపరిశోధకులు భూగోళం వయస్సు కొన్ని లక్షల సంవత్సరాలు తేడాగా నిర్ణయించగలిగారు. దీని ప్రకారం భూమి వయస్సు 350,00,00,000 సంవత్సరాలు. మీరు కూర్చున్న రాయిముసలిది. ముప్పై లక్షల సంవత్సరాల క్రితంది అజంతా

చిత్రకారులు, ఆనాటి సుందరాంగనలు దానిమీద నడిచారు, విహరించారు. రంగులకోసం దాన్ని పొడుంచేసేశారు, దానిలో రక్తంలేదు. ఎరుపుతగ్గి ఏడ్చి క్షీణిస్తోంది. చూడండి ముట్టుకుంటే ఎట్లా పొడుమైపోతోందో".

రాతిని వేళ్ళతో నొక్కుతున్నాడు — వూడి, విరిగి పొడుంగా రాలుతోంది.

"దానిమీద నుండి లేచి ఇల్లా పడుకోండి".

పడుకోమంటాడేమిటి— ఎంత తెగించాడు ! ఏకాంతప్రదేశం ఎరుగున్నవాళ్ళు ఎవ్వరూ లేరు. అందుకనే అంత చొరవ! టైం చూసింది, ఏడు దాటింది-ఏడున్నర. వాళ్ళంతా ఏమైనారో? ఏడింటికి తిరిగి వెళ్ళాలని ప్రోగ్రాం.

"నాకీ సోదంతా ఎందుకు చెబుతావు ?"

"మీరు వినరు గనుక".

ఇదివరకిల్లా గన్నాడు. నవ్వొస్తుంది.

"భూమి నోరు లేనిది, దాని సొద ఎవ్వరికీ అక్కరలేదు. మళ్ళా మనుషులు అందులోంచి పుడతారు. అందులో కలిసిపోతారు. దాని కథ వింటే దానిపై జాలి కలిగి, దాని దురంతాలను క్షమిస్తారని చెబుతున్నాను. సీతాదేవి భూమిలో కలిసిపోయింది మీకు తెలుసుగా! దానికెంతో అర్థం వుంది".

ఆకాశంలోకి చూస్తూ రాతిమీద పడుకున్నాడు.

"ఇది తల కింద పెట్టుకోండి."

అని తువ్వాలు, సంచీ ఆమె తలకింద రాతిమీద పెడుతున్నాడు. గుండెలు దడ దడ కొట్టుకుంటున్నాయి. ఇదేం పరిస్థితి? పాపం! అతని తల రాతిమీద చెయ్యిమీద ఆనించాడు.

"మరైతే నువ్వెవరో్న..."

"మాట్లాడకండి. చూడండి. భూమిలోంచి వింత ధ్వనులు మీ

వెన్నుగుండా శరీరంలోకి తరంగాలుగా ప్రవేశిస్తాయి. వినండి—— అ
విశ్వగానం అంటే——అదుగో రాతిమీద చెవి ఆనించండి. యుగయుగా
క్రితం తిరుగాడి చనిపోయిన జీవుల అంతిమ బాధ, మృత్యుఘోష, ప
లిన హృదయాల చప్పుడు——అనేక నాదం..."

కీచురాళ్ళ రొదలో తన కేమీ వినపడటంలేదు. ఇతని కేమన్నా పిచ్చెత్తదుకదా! ధోరణి, వాలకం అలాగే వుంది.

అలా నక్షత్రాలకేసి చూస్తూ పడుకుంది. అతని వైపునుండి ఏదో వింత వాసన——మొగాడి వాసన. తనకి తెలుసు, రైల్లో మొన్న అంతే. అప్పుడు——పదేళ్ళ క్రితం తిరణాలలో అట్లాంటి పరిమళం, కలకత్తాలో రోడ్డుమీద రాళ్ళు కొట్టేవాళ్ళని చూసినప్పుడు, చెల్లెలిగారింట్లో మధు సాయంత్రం ఆఫీసునుంచి వచ్చినప్పుడు——తనకి తెలుసు. తనకిష్టం లేదు. అయిష్టత రేపేవాటిపట్ల కలిగే సానుభూతి లేకపోతే, యిల్లాంటివి భరించ లేము కదా.

ఆమెకి ఆకలేస్తోంది. టైము ఎనిమిదయింది. వెన్నెల స్ఫుటంగా, నిశ్చలంగా మెరుస్తూంది. చలి తెరలుతెరలుగా శాలువాలోంచి కవ్విస్తోంది. అతను చెప్పేది తనకేమీ అర్థం కావడంలేదు. ఇంటికి ఎగిరి వెళ్ళి చెల్లెలు కూతురు మధురభక్తిని కౌగలించుకుని ఏడవాలనుంది ఎందుకో. ఆమెకి స్పర్శ కావాలి——మానవ శరీరంలో వేడి, దగ్గరతనం కావాలి. ఇక్కడన్నీ రాళ్ళు——ఇక్కడింకా వుంటే తనూ ఒక రాయిగా అవగలదు. ఆమెకి భయమేసి లేచింది.

"అమ్మో చాలా పొద్దు పోయింది."

అతను లేచి సంచీ సర్ది నడుస్తున్నాడు. మాట్లాడకుండా నడుస్తున్నారు——అలయంలో రాతి స్తంభాలలాగా, దగ్గరగా వుండి కూడా కలుసుకోలేరు. అతను ముందు, ఆమె వెనుక; వేగంగా నడుస్తూ తను ముందుకెళ్ళింది. అతను వెనుక పడ్డాడు. ఇద్దరూ ఒకరి పక్కన ఒకరు ఉండటంలేదు. ఇంక ఆలోచన లేదు. అలసిన శరీరం ఆలోచించదు.

టికొట్ల దగ్గరకి చేరుకున్నారు. జనం లేరు. పాకలో ఓ చిన్న దీపం గాలిలో గిలగిల తన్నుకులాడుతోంది. దాన్ని కీటకాలు ఓదారుస్తున్నాయి. అజంతా గుహల్లో చీకట్లో వెన్నెల మధ్య భీకరంగా మెట్ల ముందు స్తంభించి వున్నాయి గుహలలో ఎంతో సౌందర్యం — గతించిన గాథలు, విన్యాసాలు, సొగసులు, రంగుల కలయిక, ఆ యుగంలో సజీవాలయిన శృంగారం, భక్తి, దీక్ష, తృష్ణ, వేట, జననమరణాలు శాశ్వతంగా చీకట్లో చైతన్యం పొందాయి. ఆమె హృదయంలో మాత్రం ఆ చిత్రాలు పరివర్తన తీసుకురాలేదు. దేశ దేశాలనుంచి వచ్చి చూసి పొయ్యే యాత్రికులు, కళాకారులు, చరిత్రకారులు, సంస్కర్తలు, వాటి సౌందర్యం స్తుతించిపోతారు. తనకా అనుభూతి కలగలేదు. ఎందుకో?

ఆకలేస్తూంది. అందుకు నవ్వొకుంది. నడుస్తున్నారు.

"వాళ్ళెవరూ కనబడరేం?"

అతనేమీ మాట్లాడలేదు. అతనికి కోపం వచ్చిందా ? పాపం వంటిగా, దిగులుగా వున్నాడు కాస్తంత బుజ్జగిస్తే—తనలో ఔదార్యం, కారుణ్యం—ఏవేవో వున్నాయి. వాటిని ఉపయోగించే అవకాశాలు లేక, ఇంద్రియాలు ఎండి, ఎత్తునుండి పారుతూ ఒంపు దగ్గరదాకా ప్రవహించి నిలిచిపోయిన పెద్ద జల ప్రవాహంలా తనలో అలా వుండిపోయాయి. అతని పక్కగా నడుస్తూంది. అతనింకా వేగంగా నడుస్తున్నాడు.

"ఏం మాట్లాడాలి?"

"మరిప్పుడు నే వెళ్ళడం ఎలా ?"

"ఇప్పుడు వెళ్ళలేరు. రాత్రికి భోజనం చేసి పడుండండి. రేపుదయము స్టేషన్లో దింపుతా జీపులో. ఔరంగాబాదులో నా స్నేహితుడొకడున్నాడు. అతను ఓ నెలరోజులు సెలవుపెట్టి వాళ్ళ వూరు వెడుతూ, కావాలంటే తన జీపు ఆ నెలరోజులు వాడుకోమని వ్రాస్తేనే, నే యిలా వచ్చింది" అన్నాడు.

బసలోకి చేరుకున్నారు. ప్రొద్దున్న వారొచ్చిన బస్సులో కండక్టర్

ఎవరో, అక్కడ నిలబడి ఉన్నాడు. తన కోసం వారంతా ఓ గంట వెదికారట. అరగంట్రికితమే వెళ్ళారుట. అతన్ని అక్కడ వుండి, తన వయనం తెలుసుకుని స్టేషన్‌కి తీసుకురమ్మన్నారుట. ఔరంగాబాదులో పోలీసులకు ఫిర్యాదుచేసి మరికొంతసిబ్బందితో మళ్ళీ ఉదయానవచ్చి వాకబుచేస్తారుట. ఎంత గొడవ జరిగింది ? తను వచ్చెయ్యకూడదూ—— ఎందుకల్లా ఆ రాళ్ళ మీద పడుకుని ఉండటం ? ఇప్పుడు చేసేదేముంది ? ఆవరణలో పెద్ద భవనం, ఎదురుగా మూల ఓ చిన్న గదుంది. దాని ముందు వరండా ఎత్తుగా, లావుగా, నల్లగా ఎవడో ఓ వ్యక్తి వచ్చి దుప్పటి పరిచాడు, భోజనము ఏర్పాటు చేశాడు.

ఆకలిగా వుంది. భోజనాలు చేశారు, ప్రాణం కుదుట పడింది. వెన్నెల అందంగా కాళ్ళ ముందు పడుతోంది. ఆ నల్లటి, ఎత్తు వ్యక్తి వంటవాడులా గున్నాడు 'ఖాజా' అని పిలుస్తున్నాడు. పొట్టి నిక్కరు—నెత్తిన టోపీ- ఒంటిమీద చొక్కా లేదు. వెన్నెట్లో అతని కండలు, ఒంటిలో నునుపు వంకరలు, నీడలు తీర్చుకుని కదుల్తున్నాయి. కండక్టరు కూడా భోజనం చేశాడు. పదకొండింటికి ఒక లారీ అటు వెడుతుందిట అందులో వెడతాడుట. తనని కూడా ఇష్టమైతే రమ్మన్నాడు. తనకి వెళ్ళాలని ఉంది. అర్ధరాత్రి భయమేస్తుంది. మధు కూడా వస్తాడా ?

"వస్తావా నువ్వు కూడా ?"

రానన్నట్లు తల పంకించాడు.

"మరి నే వెళ్ళేదా ?"

"ధైర్యం ఉండి, వెళ్ళాలని ఉంటే వెళ్ళవచ్చు".

అతనికి కోపం వచ్చిందని నిర్ణయించుకుంది. తనేమన్నానని అంత కోపం ? ఆమె ఎవరో చూడాలన్న కుతూహలం పీడిస్తూంది. రాత్రి వుండి ఏం జరుగుతుందో యీ కథేమిటో కనుక్కోవాలి. చెల్లెలు అడిగితే ఏం చెప్పడం ? అంతు చూడాలి, తన బంధువు ఒకడు తటస్థపడ్డాడనీ,

అతనితో కలిసి తిన్నగా ఇంటికి వెడుతున్నాననీ, జరిగినదానికి క్షమించ వలసిందనీ కోరుతూ షీలా లాజరస్‌కి ఓ ఉత్తరం వ్రాసి కండక్టరు చేతికిచ్చి, వాడి చేతిలో ఓ రూపాయి పెట్టింది. వాడు సెలవు తీసుకుని వెళ్ళాడు.

షూజా భోజనం చేస్తున్నాడు, ఆమెకి అలసటగా ఉంది నిద్ర వస్తూంది పక్కచుట్ట కోసం చూసింది. ఏదీ కనబడదేం ? అరరె— వాళ్లు తీసుకుపొయ్యారా ? లేక మధుసూధనం తాలూకు మనిషి తస్కరించిందా? వెదుకుతోంది. కనబడదు ఎట్లా పడుకోడం? మధుసూధనం గదిలో పక్క అమర్చాడు. తనపక్క—ఎట్లాగబ్బ ! పరాయిమొగాడి పక్కమీద పడు కోడం ? గత్యంతరంలేదు.

"ఆమె కనబడదేం ?"

అడిగేసింది తెగించి, అతను బిగ్గరగా నవ్వుతున్నాడు.

"ఆమె ఎల్లోరాలో వుంది."

"అదేమిటి ?"

"అవును. రేపు నాతో వస్తే అక్కడ చూపిస్తా. ప్రస్తుతం ఆమె భర్తను చూడొచ్చు మీరు. అదుగో వాడే షూజా" అన్నాడు.

భర్తతో కలిసి ఆమెను లేవదీసుకు రావడమేమిటి ఎక్కడా వినలేదే తను ! భర్త ఒప్పుకుంటాడా ! ఏమో, డబ్బు ఆశపడి, మొగాళ్ళు ఏది పడితే అదే చేస్తారు కాబోలు తనకేం తెలుసు.

"ఎల్లోరాలో ఒంటిగా ఎందుకుంది ?"

"రేపు చూస్తే మీకే తెలుస్తుంది."

ఆవులింత ఆపుకుంది.

"మీరల్లా గదిలో పరుండండి."

"నువ్వో?"

"నే నిక్కడ— ఈ వరండాలో, షూజా జీప్‌లో".

"నా కొక్కదానికి లోపల భయమేస్తుంది."

అల్లా అన్నందుకు నాలిక కొరుక్కుంది జ్ఞానసుందరి.

"నేనిక్కడే వున్నాగా, పైగా మీకు వెంటనే నిద్రపట్టేస్తుంది. అలసివున్నారేమో."

లోపలికెళ్ళి పడుకుంది.

"చలిగా వుంటుంది, తలుపులు దగ్గరగా వేసుకోండి" అన్నాడు.

తలుపు దగ్గరగా వేసి పరుంది. ప్రాణం హాయిగా వుంది. నిద్ర వొచ్చేస్తోంది. తనకి మధుసూదనం అర్థంకావడంలేదు. ఇదంతా గందరగోళంగా వుంది. తనిల్లా రాత్రి వుండిపోవడం పొరబాటు. వెనక అతను చేసిన చేష్టలు, చూపిన వికారాలు అనుభవం అయివుండి కూడా, తన కుతూహలానికి లొంగిపోయి ఈ పరిస్థితిలో చిక్కుకుని వుండకూడదు. మధురభక్తి జ్ఞాపకాని కొచ్చింది చాలా అందమయిన పిల్ల— బొద్దుగా వుంటుంది. వాళ్ళ నాన్నకి మల్లె; కళకళ్లాడే మొహం. దాన్ని తన దగ్గరే వుంచుకుని చదువు, నాట్యం చెప్పించి, మంచి కుర్రవాడిని చూసి పెండ్లి చేసి, పెద్ద తనంలో తను వాళ్ళదగ్గరే వుండిపోవాలి. జ్ఞాపకం వచ్చింది. వెనుకోమారు తను మధురభక్తి చలాకీని, తెలివిని మెచ్చుకోటం విని మధుసూదనం వో మాటన్నాడు.

"దానికి అచ్చంగా మీ పోలికే."

అర్థలేనిమాట, తన పోలిక దానికెల్లా వస్తుంది ? ఏమో, పింతల్లి పెత్తల్లుల పోలికలు రావడం అసహజం కాదు ఆ మాట పీకుతోంది. ఏదేమయినా మధురం అంటే అతనికి ఎంతో ప్రేమ.

"ప్రేమ"—అంటే తనకేం తెలుసు ?

భర్త, ప్రియుడు. పిల్లలులేరు తనకి. పుస్తకాలలో, సినిమాలలో, నాటకాలలో, ఇతరుల సంసారాలలో చూసి ఆనందించడమే తనకి పరిపాటైపోయింది. ఎవరో తలుపు తెరిచినట్లనిపించింది. దీపం ఆరిపోయింది. ఎవరిదో చెయ్యి— ఆ వేళ్ళు, ములక్కాడల్లాంటి అతని వేళ్లు తన జుట్టుని నిమురుతున్నాయి. తన నడుం చుట్టూ జ్వాలలా పెనవేసుకుంటున్నాయి.

మెత్తగా, పదునుగా, వెచ్చగా తన శరీరాన్ని వేళ్ళ మధ్య ఇముడ్చుకుని. బంతిలా చేసేసి, నలిపేస్తున్నట్లు... శాలువాలో గుండెలమీద తన చేతులే— ఏమీలేదు, లేచి కూర్చుంది. గాలికి తలుపులు తెరుచుకున్నాయి. లేచి బయటకొచ్చి చూసింది. మధుసూదనం ముసుగు తన్ని నిద్ర పోతున్నాడు. మాట్లాడాడు, వులిక్కిపడింది.

"లోపల నిద్ర పట్టడంలేదా?

"లేదు— లేదు— ఏదో చప్పుడయినట్లుంది. దాహంగా వుంటే లేచాను."

అతను లేచి మంచినీళ్ళగ్లాసు తెచ్చాడు, చల్లగా వున్నాయి — పళ్ళు సలసలమన్నాయి.

"ఇక్కడ ఒక్కళ్ళకే భయంగా వుంటుంది."

"మరొకళ్ళు వున్నప్పుడే భయంగా వుండేది. ఒక్కడికి ఏ భయమూ వుండదు, భాగ్యవంతుల మధ్యలో వున్నప్పుడే బీదవాడి, బీద తనం తెలుస్తుంది. మరొకరి సమక్షంలోనే, పోలికలు, కొలతలు. హెచ్చు తగ్గుల విలువలు కట్టడాలు."

ఆవలిస్తున్నాడు. వెన్నెల ఉంగరాల జుట్టులో ఇరుక్కుని గాలికి తన్నుకులాడుతోంది. లోపలి కెళ్ళి పడుకుంది.

అతను పక్క గది గుమ్మం దగ్గరగా లాక్కుని పరున్నాడు. తలుపు సందులోంచి చూస్తోంది. మల్లా లేచాడు, అటూ ఇటూ వెన్నెట్లో పచార్లు చేస్తున్నాడు. ఆకాశంలోకి చూస్తున్నాడు. కూర్చున్నాడు— తనగదికేసి చూస్తున్నాడు. చూపులు తన నడుం మీద, వక్షంపైనా ప్రసరిస్తున్నాయి. కళ్ళు పెద్దవిచేసి చూసింది. తనకేసి చూడ్డంలేదు. అతని గుండెలు వేగంగా కొట్టుకుంటున్నాయి. ఏదో జరగబోతోంది— తాను సిద్ధంగా వుందా ? నరాలు, రక్తం వొక్కసారి చెలరేగినట్లు, శరీరం తృష్ణతో బిగిసి, విడి, విడి బిగిసి, సర్దుకుని, సిద్ధమయి, స్థిమితపడి, ఉద యించని సూర్యునివైపు చేతులు జోడించిన ఋషి ప్రశాంతత తనలో

కమ్ముకుంది. చలిస్తున్న స్తనాలని చేతులలో నొక్కి పెడుతోంది. యోగి జోడించిన చేతివేళ్ళల్లా పైకి నిలబడి, లోతు కేసి చూడని శిఖర ద్వయంలా, తనరొమ్ముల మధ్య అజంతా గుహల చీకటికి చోటు దొరక్క, మొనలచుట్టూ, చంద్రబింబం చుటూ అలుముకున్న కాంతి పుంజంలా నలుపు కరిగి గుండ్రంగా కమ్ముకుంది. చర్మంలో కోటి అణువులు పిల్లలై, జీవుడు ఆడక, సృష్టిని వెదుకుతూ తొంగి చూస్తున్నాయి. అమ్మో—శరీరానికి ఎంత శక్తి ఎంత ఒత్తిడి ఎంతబలం— యుగయుగాలుగా భూగర్భంలో అణగారిన శక్తులు ఒక్కసారిగా భూకంపము ద్వారా ప్రేలి బైటపడ్డంత శక్తి సముద్రగర్భాన్ని కలిచివేసి నెట్టి బైట ఒడ్డున మద్దకింద ఎండింగి పడేసినంత ఒత్తిడి. మహత్తర శిఖరాలని కూల్చి అధోలోకంలోకి లాక్కుపోయి నంతటి బలం. అన్నీ ఆమె శరీరాన్ని మర్దించి వేస్తుంటే శాలువాలో శరీరం నగ్నశక్తిని దాచివెయ్యాలి. అందుకే దుస్తులు శరీరానికి సంకెళ్ళు—ఈ కొత్తరకం బ్రేషియర్లు— చారుమతి బొంబాయిలో కొంది—ఛ ఛ. ఏమిటీ ఆలోచనలు—కను రెప్పలమీద బరువు, కళ్ళల్లో మైకం శరీరం తృష్ణతో పొంగి విముఖతలో కుంగి మనస్సుని కనురెప్పల వెనక, అలిసిన అణువుల వెనక నొక్కి పడేసి దుస్తులు తీసేసి, తన చీకటి శరీరంలోకి లాక్కుపోతోంది నిద్రా దేవత. ఆ శ్వాస ఆమె చీకటి మందహాసం, ఆమె ఏకాంత నగ్న సౌందర్యం...ఎక్కడికో, ఎందుకో, ఎప్పుడో...అజంతా గుహలో సమాధైన రహస్యానుభవం...మరి అంతే...

* * * *

లేచేటప్పటికి ఏడైంది. మధులేడు. తను మొహం కడుక్కుని స్నానం చేసేటప్పటికి పూజా టీ తయారుచేసి ఓ కప్పు తెచ్చాడు.

మధుసూధనం ఎక్కడికెళ్ళాడో? అల్లా నడుచుకుంటూ వెళ్ళింది. కాలిబాటమ్మటే అన్నీ రాళ్ళు ఎర్రవి, పచ్చవి, రంగు రంగులవి. చెట్టు కింద కూర్చుంది. ఎండ తీక్షణంగా వున్నా గాలిలో చలి తెరలు కవ్విస్తూనే

వున్నాయి. ఔరంగాబాద్ వెళ్ళగానే నాగులుకి టెలిగ్రాం యివ్వాలి. ఇంటికి వెళ్ళి ఏమిటి చెప్పడం? రాత్రి అల్లా ఏకాంతంగా గడిపినా, ఏమీ జరగ లేదంటే చెల్లెలు నమ్ముతుందా? ఆమె మనస్సు నిర్మలమైంది. లోపల ఏ ఆలోచనలున్నా ప్రవర్తనలో లోపంలేదు. తొమ్మిది దాటుతోంది, మళ్ళా బంగళావైపు వెళ్ళింది. వరండాలో మనుషుల అలజడి లేదు. గది తలుపులు వేసి వున్నాయి. కిటికీ సందుల్లోంచి లోపల చూసింది. మధు లోపల వున్నాడు. మూజా మూలగా నిలబడి వున్నాడు. మొలచుట్టూ చిన్నగుడ్డ మినహా ఒంటిమీద దుస్తులు లేవు. తాడు అతని చుట్టూ వేసి, ఏవో కొలతలు తీసుకుంటున్నాడు మధుసూధనం. రెండడుగులు వెనక్కివేసి చతికిలబడ్డాడు. ఏదో దబ్ దబ్ మని చప్పుడవుతోంది.

"ఎవరది?"

"ఎవ్వరూ లేరు"

బైటకొచ్చాడు మధు

"మీరా!"

"అవును. ఇంకెవరుంటారు?"

"స్నానం అయిందా?"

"ఆహా ఏమిటి లోపల?"

"మరో అవతారం."

నవ్వుతూ లోపలికెళ్ళి తలుపులు మూశాడు. ఆమెకి కోపం వచ్చింది. పక్క చుట్ట వరండాలోకి లాక్కుని పరుంది.

పన్నెండింటికి భోజనా లేర్పాటు చేశాడు మూజా. భోజనం చేశాక, అజంతా గుహలకి బైలుదేరారు. ఆమె వెనక అతను ముందు — ఆమె ముందు—అతను వెనక.

జనం వెడుతూ వస్తూ వున్నారు ఒకాయన గుహముందు మంటపం పైనున్న చిత్రానికి రంగులతో నకలు తయారు చేస్తున్నాడు—ఎవరో దొర్లలా వున్నాడు. బుడ్లల్లో చుట్టూ రంగులు పెట్టుకున్నాడు. మధు

సూదనం చాలాసేపు అక్కడ నిలబడి చూస్తున్నాడు. వాళ్ళేదో మాట్లాడు కుంటున్నారు. పదో గుహ అతి ప్రాచీనమైంది—క్రీస్తు పూర్వం రెండు వందల ఏళ్ళనాటిదిట. స్తంభానికి ఆనుకుని ఆమె నిలబడింది. అతను కాస్త దూరంగా వెళ్ళి ఆమె శరీరాన్ని పరీక్షగా చూస్తున్నాడు. సిగ్గేస్తుంది అట్లా చూస్తాడేం—

"ఏమిటది—అట్లాగెందుకు చూస్తావు?"

"మీ వెనక గోడమీదవున్న ఆ మూర్తిది అచ్చంగా మీలాంటి శరీరమే. మీ పేరేమిటి?"

"నా పేరా—నీకు తెలీదు?"

"తెలుసు. జ్ఞానసుందరిగారు. మీరు అజంతా సుందరులు."

"ఏం మాటలవి!"

"ఎన్నాళ్ళనుండో పీడించిన సమస్య ఈనాడు తేలిపోయింది."

"ఏమిటది."

"ఇప్పుడు చెప్పను. చెప్పకూడదు."

కుతూహలం ఎక్కువవుతోంది. విషయం ఏదో వుంది. తనలో ఆందోళన పెరుగుతోంది.

"నే వెళ్ళిపోతా చెప్పకపోతే—"

"మీ రెక్కడికీ వేళ్ళలేరు."

ఒకతల. మళ్ళా బొమ్మలు చూస్తున్నారు. నాలుగు శరీరాలు గల లేడి చిత్రం. నల్ల రాకొమార్తె—వొంకరకాలు స్త్రీమూర్తి. ఏనుగులవేట —ఆబోతుల పోట్లాట—అలంకరణ—రాగోదయం—ఏవేవో, తను బైటకొచ్చేసింది. టీ దుకాణం దగ్గర టీ తాగింది. షూజా అక్కడే వున్నాడు—నల్లగా, ఎత్తుగా కండలు తిరిగిన శరీరం వాడూను, నవ్వుతాడు పళ్ళు తెల్లగా మెరుస్తున్నాయి. టోపీ—వాడి వాలకం. అజంతా గుహాలో వో చిత్రంలా వున్నాడు.

రెండు కావస్తోంది. బంగళా కెళ్ళి, సామాను జీప్‌లో జేరేసి

ప్రయాణం అయ్యారు. ఖాజా ఒక పొడుగాటి బుట్టలో ఏదో పెట్టాడు. దానిచుట్టూ గుడ్డ చుట్టి ఒళ్ళో పెట్టుకున్నాడు. ఔరంగాబాదు చేరేటప్పటికి నాలుగు దాటింది. పోస్టాఫీస్ కెళ్ళి టెలిగ్రాం ఇద్దామంది. ఒద్దన్నాడు. టిఫిన్ తీసుకుని బజారుకెళ్ళి తనో చీర కొనుక్కుంది.

హోటల్లో షీలా లాజరస్‌కి మరో చీటి వ్రాసి పెట్టింది అన్నయ్య —కలకత్తా అడ్రెస్‌కి ఓ ఉత్తరం వ్రాసింది ఎల్లోరాకి బైలుదేరారు. రోడ్డుమీద దుమ్ము సంధ్యలో ఎర్రగా మందంగా రేగుతోంది. దుమ్ముకి రంగుపోగొట్టుకున్న చెట్ల ఆకులు, మ్రానులు మంచానపడ్డట్లు చలనంలేక వ్రేల్లాడుతున్నాయి.

ఎల్లోరా గుహలకి చేరుకున్నారు. మల్లా మనుషుల అలజడి, గుహల్లోంచి బైటకొస్తున్నారు. అక్కడో టీ దుకాణం. ఖాజా సామాను. వో పెద్ద బంగళా ఆవరణలో దిగారు. వాడు ఆ సామాన్లు తీసుకెళ్ళి మూలనున్న ఓ పాకలో పడేశాడు.

“నువ్విక్కడే వుండు—ఓ అరగంటలో ఒస్తాం” అన్నాడు. మధుసూదనం జీపు నడుపుతున్నాడు. తను వెనక సీట్‌లో కూర్చునుంది. అతని ఎదురుగా అద్దం ముక్కలో తన మొహం కనబడుతోంది. అతని జుట్టు కనబడుతోంది. తన మొహం దుమ్ముతో ఎర్రబడింది. చీదరగా వుంది—ఏదేనా జలపాతం వుంటే దానికింద నిలబడి స్నానం చెయ్యాలని వుంది. మళుపు తిరిగి, కొండమీదికి వెడుతోంది జీప్, సంధ్యలో కొండ వీపుమీద రాళ్ళు ఎర్రగా ప్రజ్వరిల్లుతున్నాయి. ఒక్కొక్క దృశ్యాన్నే దుస్తులు తీసి లైటు ఫోకస్‌చేసినట్లు వొంపుల నీడల్ని కడసారి కిరణాలు వెలిగించి వీడ్కోలిస్తున్నాయి.

జీప్ నిలిచింది. అతను దిగాడు.

“దిగండి - తొందరగా రండి.”

ఆమె గుండెలు వేగంగా కొట్టుకుంటున్నాయి. ఎందుకు ? ఎవరు ? ఏముందక్కడ? కొండ పైభాగం—కాస్త మేర చదునుగా వుంది దూరంగా

ఓచెట్టు ఆకులు లేకుండా, నగ్నంగా ఒంగి వుంది— పెద్ద గాలికి వూడి లోయలో పడిపోతుంది. లోయలోకి చూస్తోంది. దాని వేళ్ళ పరంపర చివ్వర ఒక్క ఆకు కొనవూపిరితో అల్లల్లాడుతోంది—సముద్రంలో మునిగిపోతున్న పడవ తెరచాప కొనలాగ. జీప్‌లో గోనిపట్టా చెట్టుముందు రాతిమీద పరిచాడు. ఏమిటిదంతా? ఏం చేస్తాడో?

"అల్లా పడుకుని పడమటి ఆకాశంకేసి చూడండి."

అతను పక్కన మరో బండమీద కూర్చుని ఆకాశంలోకి చూస్తున్నాడు.

"అది సూర్యాస్తమయం అపూర్వ దృశ్యం. అది చూడటానికే ఆస్ట్రేలియానుండి మనం అజంతాలో చూసిన దొరగారు వస్తు. ఆయన గొప్ప చిత్రకారుడు. ఇక్కడి సూర్యాస్తమయం చూడ్డానికి తాను అంత దూరాన్నుండి చేసిన ప్రయాణం వృధా కాదన్నాడు.

సూర్యబింబం ఆకాశం అంచున దిగుతోంది. కిందంతా లోయ— అంతా మసగలో గుండ్రని బైలుగా కనబడుతోంది. అక్కడక్కడ శిథిల భవనాలు, బురుజులు, పమిట కొంగు అంచులా కోటగోడలు. అక్కడేదో తిందామని పోతున్న పక్షుల గుంపులు. ఆకాశంలో చెమట బిందువుల లాగ, ఎర్రవి, వూదావి, బంగారంవి, రంగురంగుల మేఘాలు పుష్పాలతో ఆలయాని కెడుతున్న కన్యలకి మల్లే, సూర్యుడి చుట్టూ ప్రదక్షిణాలు చేస్తున్నాయి.

చెట్లు, కొండలు చోద్యం చూడ్డానికి అటు ఒంగినట్లున్నాయి. దిగి పోతున్నాడు వేగంగా— కిరణాలు పొడుగువి, పొట్టివి హాస్యం కోసం కన్యలకి చక్కిలిగింతలు పెట్టినట్లు, మేఘాలలో దూరి దాగిలిమూతలాడు తున్నాయి. సిగ్గుతో నవ్వి బిడియంతో మేఘాలు పైపైకి పరుగులెడు తున్నాయి. అలిసిన కన్యల నుదుటిమీద చెమటబొట్లకి మల్లే పక్షుల గుంపులు. అక్కడక్కడ రిబ్బన్ వూడిన జడకిమల్లె గాలిపటాలు దారం సడిలి పడిపోతున్నాయి.

తనకేసి చూస్తున్నాడు— అతను గమనించనట్లు సూర్యుడికేసి చూస్తున్నదామె. మెడకింద జాకెట్టు మధ్యలోకి చూస్తున్నాడు. సూర్యకిరణాలు స్తనాలమధ్య సందులోపలికి గుండ్రటి నీడద్వయంగా విడిపోవటం చూస్తున్నాడా ? అటు యిటు కదిలింది. పమిట బొత్తిగా జారిపోయింది. నేలమీద వక్షాన్ని ఆనించి పరుంది. ఇప్పుడు ఫరవాలేదు.

"అది వీనస్‌గ్రహం. దాని ప్రతిభ, ప్రభ ఒక్కగంట మాత్రమే, తర్వాత అంతర్ధానమౌతుంది. ఆ గ్రహం సూర్యుడి సంతానం. తండ్రిచుట్టూ తిరుగుతూంటుంది. అల్లా తిరుగుతుంటే చూస్తూ కూర్చోవాల్సిందే కాని, 'అయ్యో నాబిడ్డా' అని దగ్గరికి తీసుకుని కౌగలించుకోలేడు సూర్యుడు. పాపం! అంతే సృష్టి శాసించింది. మనుషుల జీవితాలూ అంతే. ఒకర్ని ఒకరు చూస్తూ కూర్చోవాలి. వారి సుఖదుఃఖాలు, ఖ్యాతి అపఖ్యాతులు, జనన మరణాలు— దగ్గరగా తీసుకొని అవి తమవిగా తమలో లీనం చేసుకుని ఏడవడానికి, నవ్వడానికి లేదు. గతులు తప్పనివి మానవ హృదయాలు. అదే కొట్టుకోడం, తన్నుకోడం, అదే లయ, క్రమం— ఆ చర్మం, ఆ రక్తం, ఆ ప్రేవులు, ఆ నరాలు— వాటిల్లో అల్లా యిరుక్కుపోయి తన్నుకులాడాల్సిందే— ఏ రెండు గుండెలూ గతులు తప్పి, దగ్గరకొచ్చి, లీనమై ఒకటి కావు. అతన్ని చూస్తే జాలిగా వుంది. అతనికేం కావాలి ? అతనిపై తనకి జాలిలేదు. నిజంగా తనపైననే తనకి జాలి. చెల్లెలు అందమైంది. ఇద్దరూ అన్యోన్యంగా వుంటారు. అతనికి కావల్సింది ఏదో ఆమెలో లోపించి ఉండాలి. అదేమిటో తనకి తెలీదు. ప్రక్కన గడ్డికాడలను తెంపుతూంది. అతని చెయ్యి అక్కడ వుంది— వేళ్ళమధ్య గడ్డికాడలున్నాయి. అక్కడికి తన చేతిని పోనిచ్చి గడ్డిని కోస్తోంది. అతను చేతిని ప్రక్కకి లాగేశాడు.

సూర్యుడు దిగిపోయ్యాడు. ప్రకృతి తేరుకుంటున్నట్లుగా నిశ్శబ్దంగా వుంది. లేచాడు. తనూ లేవడానికి యత్నిస్తూ చేతిని పైకి ప్రదర్శించింది చేయూత నిమ్మన్నట్లుగా— మోచేతిని పట్టి లేవదీశాడు— గట్టిగా, వెడల్పు

తీగలాగా పెనవేసుకున్న అతని వేళ్ళంటే తనకిభయం. జీప్‌లో ఎక్కాడు తను అతని ప్రక్కనే కూర్చుంది. ఒద్దనలేదు. ఐదు నిమిషాల్లో కిందికి మళుపులో బంగళాకి చేరుకున్నారు.

బంగళావున్న ఆవరణలో ఓ మూలగా పాకలాంటిదుంది. అందులో కెళ్ళారు. పూజా కుండలతో నీళ్ళు తెచ్చాడు. చలేస్తోంది ఎల్లాగ స్నానం చెయ్యడం? ఒళ్ళంతా దుమ్ము చిదరగా వుంది. రాజా టీ ట్టాడు. స్నానంలాంటిది చేసి, కొత్తచీర కట్టుకుని టీ త్రాగి పక్కచుట్టని అనుకుని వరండాలో స్తంభం పక్కన కూర్చుని ఆకాశంకేసి చూస్తోంది. మధు స్నానంచేస్తూ సంగీతం మొదలెట్టాడు. పావుగంటలో వచ్చాడు. సన్న దీపం నీడలో అతని మొహం చూసింది. ఆ గడ్డం ఎందుకు? క్షౌరం చేసుకోరాదు!

"బంగళాలో ఉండకూడదూ?" అంది తాను.

"అందులో చోటులేదు. పెద్ద పెద్ద ఉద్యోగులకే దొరుకుతుంది. ఈ పాక నేనే వేయించాను."

"ఎప్పుడు"

"అప్పుడే ఇక్కడి కొచ్చి ఇరవై రోజులు దాటుతోంది. రెండు వారాలు ఇక్కడ గడిపి అజంతా వెళ్ళాను, మీ రొచ్చారు."

"ఇక్కడేం బాగుంది?"

"ఎవరిపిచ్చి వారి కానందం."

"కాలక్షేపం అవుతుందా?"

"అవదు."

"మరి?"

"కాలక్షేపం కాకూడదనే యిక్కడికి వస్త. ఎల్లోరా శిల్పాలలో సోమరితనం చూస్తాం. ఏదీ వున్నచోట నుండి కదలదు, ఎగరదు మసిలి తనం తెచ్చుకోవు. అల్లానే వుండిపోతాయి."

"బాగుంది— అవి రాతి బొమ్మలు."

"వాటికి గుండె ఉన్నాయి – కాని చలించవు, కొట్టుకోవు— పగలవు కూడా. కాసేపు అల్లా వెళ్ళొస్తా..." అని లేచి వెళ్లాడు. తనని రమ్మనలేదేం ? కళ్ళు మూసుకుని పడుకుంది.

తొమ్మిది దాటింది. షూజా చపాతీలు తయారు చేశాడు.

"ఇక్కడ మజ్జిగ దొరకదు"

అన్నాడు మధుసూదనం.

రెండు గుంజలకి తాడు వేల్లాడదీసి దానిమీద దుప్పటి పరదాలా వేశారు. దాని ప్రక్కన ఆమె పక్క. వరండాలో స్తంభం వెనక అతనిపక్క అతని పాదాలమీద వెన్నెల పడుతోంది. గాలికి పంచె పైకి కదిలింది, అతని కాళ్ళకి వెంట్రుకలు లేవు— ఆడదాని కాళ్ళలా,— అల్లా వుంటే ఏం బాగుంటాయి ! స్నానంచేసి రాగానే అతని ఛాతీ చూసింది— బొడ్డు కింద సాఫీగా చప్టాలాగున్న పొత్తి కడుపు కనిపిస్తోంది. ఆ గడ్డంలో మధ్య మధ్య తెల్లవెంట్రుకలు. అప్పుడేనా— తనకంటే ఆరు నెలలలో ఏడాదో చిన్నవాడంటుంది చెల్లెలు. అతనే అంత పెద్దవాడయితే, తనెంత పెద్దదిగా కనిపిస్తుందో!ఎవరిది వారికి తెలీదు.బయట వాళ్ళు ఈ విషయాల్లో పొరబాటు చెయ్యరు. వయస్సు, తిథి, వారం గంటలు నిముషాలతో సహా నిర్ణయించి వేస్తారు. "అమ్మాయి", "అమ్మాయిగారు" "అమ్మ" "అమ్మగారు" "అత్తయ్యగారు" "పెద్దమ్మగారు"... తన అవతారం సంబోధనలో నిర్ణయమయి పోతుంది... తనని అత్తయ్యగారు అనడం దగ్గర కొచ్చింది. జడ ముడిగా చుట్టి, కొంగు జుట్టుమీద కప్పుకుని, చేతులు తొడల మధ్య బిగించి పడుకుంది.

"మరి ఆమె ఎక్కడ ?"

అని అడిగింది తాను ఆవలింతని ఆపుకుని.

"రేపు చూపెడతా ?"

"ఎక్కడుంది ?"

"చూస్తారుగా."

ఆమెను వూహించుకోవటం చేతకావటం లేదు– నలుపా, ఎరుపా, పొడగరా ? ఏ కులం ?. ఎంత వయస్సు ? ఎవరి తాలూకు ? ఎన్నో తెలిస్తేగాని వూహించలేం. మధుసూదనం గురించి తనకి కొంత తెలుసు దాన్ని బట్టి వూహించగలదా ? ఎత్తుగా, సన్నంగా వుండాలి. నడుం దగ్గర స్ఫుటమయిన వొంపు వుండాలి. పొట్టిమెడ కింద రొమ్ములపైన మెరుపుండాలి – అవి. మరి అవి... పెద్దవిగా, బరువుగా సిగ్గేస్తుంది— ఏమిటీ ఆలోచనలు. చేతులని గుండెలపై కట్టేసుకుని, చీర పాదాల కిందికి లాగి, ఏదో రహస్యాన్ని ఆ శాలువాలో దాచినట్లు లుంగ చుట్టుకుని పరుంది. నిద్రపట్టేసింది. ఎవరో లేపితే, తను లేవదు. అది నిశ్చయం.

తెల్లారి ఐదింటికే మెళకువ వచ్చింది. మధుసూదనం లేడు– ఎటో వెళ్లాడు. కుర్రాడు పూజా మంచివాడు. క్షణంలో టీ తయారు చేస్తాడు. ఎప్పుడు కావాలో అడక్కుండా తెలుసుకుంటాడు. మరి స్నానం ? మళ్లా యీ చన్నీళ్ళే. అందులో కుంద లోవి. తప్పదు. ఎల్లాగో వుగ్గపెట్టుకుని స్నానం చేసింది. మనసు, వొళ్ళు నిర్మలంగా, నిశ్చింతంగా వున్నట్లుంది. అద్దంలో చూసుకుంది. కొండ వెనక సూర్యుడు లేస్తున్నాడు —— అప్పుడే నిద్రనుండి లేచిన మత్తుతో మిళిత మైన ఎరుపుని ఆకాశంలో కడుగుతూ, చెట్ల ఆకుల్లోంచి కిరణాలు తన జుట్టుని, మొహాన్ని వెలిగించాయి. అద్దంలో మెరిసిపోతోంది. నిర్మలమైన మొహం- -పల్చటి చెక్కిళ్ళు. ఉదయ కిరణం పొడిచి, పొదిగి గుడ్డు లోంచి బైటడేసిన పక్షిపిల్ల రక్తం ముద్దలా ఎర్రటి పెదవులపై తడి ఆరని చారలున్నాయి. వాటి వెనక తెల్లటి పళ్ళు తళ తళ-తన మొహం ఎందుకో యీ పూట కొత్తగా వుంది. లంకణాలుచేసి పథ్యం పుచ్చుకున్న తర్వాతఏదో కొత్త చోటు నుంచి తిరిగొచ్చిన తర్వాత, ఎవరి మొహాన్నో ఎరువు తెచ్చుకున్నట్లు, ఆ క్షణిక వికాసం అద్దంలో ప్రతిబింబించింది. ఆ అందంతో అద్దంలోవుంది–తనలోకాదు. ఒక్కొక్క రకం అద్దంలోమొహం వికృతంగా కనబడుతుంది. కొన్నిటిలో లేని చక్కదనం కనబడుతుంది.

తను నుంచున్న చోటు వెలుగు పడేవైపు, వెలుగు తీక్షణత — ఎన్నింటి పైననో ఆధారపడుతుంది అద్దంలో బింబం. రాత్రంతా నిద్రపట్టక తెల్లారి బరువు కళ్ళతో చూసుకుంటే ఎంత అందంగా కనబడుతుంది ! అదేం చిత్రమో !

వెనక్కి తిరిగింది. మధుసూదనం

"రండి వెడదాం"

ఆమెకేసి చూడ్డంలేదు బట్టలు మార్చుకుంటున్నాడు. తనకేసి చూడడేం ? చూడవల్సిన సమయం ఇదే. అతనిపైన కోపం వచ్చింది. చూడకుండా వుంటాడూ ? తను చూడనప్పుడు చూసి మళ్ళీ తను చూసినప్పుడు, చూడనట్లు — గంద్రగోళంగా వుంది.

జీప్‌లో మలుపుల రోడ్డంట దిగుతున్నారు. ఐదు నిమిషాల్లో ఎల్లోరా గుహల దగ్గరకు చేరుకున్నారు. జనం అట్టే మందిలేరు. ముందు రోడ్డు ఊడుస్తున్నారు. టీ దుకాణం దగ్గర కొందరు చేరారు— స్త్రీలు పురుషులు ఆమెవరో పార్సీ స్త్రీ— నల్లటి సన్‌గ్లాసెస్ పెట్టుకుంది. భుజాన కెమేరా, లోపల ఫొటోలు తియ్యకూడదుట లోపలికెళ్ళారు.

మరో ఇద్దరు వారి ముందు నడుస్తున్నారు. వారిని వెళ్ళనిచ్చి చూస్తూ వెడుతున్నాడు మధుసూదనం. ఇట్లాంటి శిల్పాలు తను ఉత్తర హిందూదేశంలో చాలా చూసింది. దిల్వారా ఆలయం, భువనేశ్వర, కుజరాహో... ఇవీ అల్లాగే ఉన్నాయి. కైలాసం ప్రసిద్ధ శిల్పం. అతి ప్రాచీనమైనది— పదహారువందల సంవత్సరాల క్రితంది ఇవన్నీ బౌద్ధశిల్పాలు. పెద్దవి భీకరంగా వుంటాయి. మధు చేతులతో శిల్పాలని తడుముతున్నాడు.

"మీకు చదరంగం నేర్పనా ?"

"నాకు చదరంగం ఎత్తులు తెలుసు— ఏది ఎట్లా నడ స్తుందో"

"ఇట్లా రండి"

అక్కడ చీకటిగా వుంది. భయమేస్తోంది. స్తంభాన జేర్లబడింది.

అతను దూరంగా వెళ్ళి తన పక్షంకేసి చూస్తున్నాడు. లాల్చీ జేబులోంచి టేపుతీశాడు. దగ్గర కొచ్చాడు. నిలువునా టేపు వేళ్ళాడేసి కొలత చూస్తున్నాడు. భుజాల వెడల్పు కొలుస్తున్నాడు.

"ఏమిటిదంతా ?"

నవ్వేతాడు

"వెర్రి"

మెడచుట్టూ కొలుస్తున్నాడు. అతని శ్వాస తన మీద పడకుండా మొహం తిప్పేశాడు.

"ఇంక రండి"

వెడుతున్నారు

"ఇక్కడ నిలబడండి. మోకాలు మడిచి నిలబడండి ?"

తనకి చేతకావడం లేదు. తన పాదం పైన చేతులు పెట్టి పైకి వంచుతున్నాడు.

"ఏం పనది ?"

"శివుడు పార్వతి చదరంగం ఆడుతున్న శిల్పం ఇది. జన్మ రాహిత్యము అయ్యేవరకూ మనిషి జన్మలెత్తుతూ ఉంటాడంటారు మన పెద్దలు. పదహారువందల సంవత్సరాల క్రితం మీరు ఇక్కడే కూర్చున్నారు. చదరంగం ఆడుతున్నారు. ఆనాటి శిల్పి మీ చిత్రం రాతి మీద చెక్కివేశాడు. దైవం పేరిట వారి సౌందర్య తృష్ణ తీర్చుకోవాలి. పాపం పూర్వం వాళ్ళు అదోడగా అందరూ మెచ్చుకుంటారు. ఆ శిల్పిని నేను మాత్రం కాను."

"ఇది నాలా ఉందంటావా?"

"అనను"

"మీరు దానిలా అయ్యేవరకూ జన్మలు ఎత్తుతూనే ఉంటారు."

"పిచ్చి."

"తప్పకుండా పిచ్చే. కాని అందమైన పిచ్చి."

మళ్ళా వెడుతున్నారు.

"నదీదేవత—ఆ కళ్ళల్లోకన్నీరుజారి నదిగా ప్రవహిస్తోంది" అంటున్నాడు.

"నాకేం కనబడ్డంలేదు"

"ఊహ పురుషుడు —శరీరం స్త్రీ, దేవత నదీప్రవాహం—పురుషుడు వొడ్డు, మట్టిముద్ద స్త్రీ—శిల్పి పురుషుడు..."

"భ్రమ."

"భ్రమకాదని ఈ భైరవుడీ మూర్తిని చూస్తే తెలుస్తుంది."

రాత్రి భైరవుణ్ణి చూస్తే భయమేస్తుంది. మధు మళ్ళా మొదలెట్టాడు

"మెడలో పుర్రెలమాల. మృత్యువు తాండవించినట్లు — పుర్రెలు మద్దెళ్ళు; దారం వీణతీగె; సృష్టి సమర్పించిన రక్తం, మాంసం, కండ, ఎముకలు—పీల్చి పిప్పిచేసి, ఆ మెరిసి పొయ్యే నేత్రాలు పీకేసి, రెండు కంతలు మిగులుస్తాడు భైరవుడు. ఆడా మగ వ్యత్యాసాలులేవు. మనస్సు కనబడదు. ఊహించాలి, ఊహించేశక్తి ఒక్కటే మానవుడి సొత్తు."

పన్నెండు బౌద్ధగుహలు తిరిగేటప్పటికి తనకి అలుపొచ్చింది. చెమటబిందువులు నుదిటిమీదనుంచి జారుతున్నాయి. బైటకొచ్చి నిలబడింది. పన్నెండు దాటుతోంది. మహిషాసురుణ్ణి చూస్తున్నాడు అతను. ఏవో కొలతలు కొలుస్తున్నాడు. వొచ్చాడు జీప్‌లో బైలుదేరారు. పాకలో కెళ్ళారు. భోజనం ఏర్పాట్లు చేస్తున్నాడు ఖాజా. లోపల్నుంచి ఓ అమ్మాయి వొడ్డనకొచ్చింది. నల్లగా, పొట్టిగావుంది. చింపిరిజడ. మెళ్ళో ఎర్రపూసల హారం—పచ్చగాజులు, డోకొస్తుంది. స్నానం చేసిందా? ఆ ఊదారంగు చీరెక్కడ దొరికింది?

"ఆమె ఎక్కడ అని అడిగారు. ఈమే ఆమె." అన్నాడు. ఆ పిల్ల వెళ్ళినవేపు చూస్తూ.

ఆశ్చర్యమేస్తుంది. ఇదెక్కడ దొరికింది? తన కక్కడినుండి వెళ్ళి పోవాలనుంది ఛి, ఛి!

"పేరు—తుక్కమ్మ" అని నవ్వుతున్నాడు.

'తగిన పేరే."

తనూ నవ్వుతోంది. ఇద్దరూ విరగబడి నవ్వుతున్నారు.

"తుక్కమ్మది ఔరంగాబాద్ దగ్గర ఏ పల్లెటూరు. గొర్రెలు కాస్తుంది. వస్తూంటే కనబడింది ఆపని యీపని చెయ్యడానికి రమ్మన్నా. ఒప్పుకుంది షూజాని పెండ్లి చేసుకోమంటున్నా. వాడు తనకి నచ్చలేదుట. షూజా దేవపురుషుడు-అంటే వాడి శరీరం."

"ఛీ, ఛీ!"

"శరీరంపట్ల మనకి గౌరవం పోయింది. శివలింగపూజ ప్రాధాన్యం పూర్వులు పొగిడినా, యీనాడు శరీరం శక్తిపట్ల ఆదరణ లేదు ప్రతిభా శాలులైన ఒకరిద్దరు శిల్పులు రాయిద్వారా యీ సూత్రం చాటుతున్నారు. ఆధునిక శిల్పానికి మొహం ఉండదు --స్ఫుటమైన ఆకారంలో ముఖ్యమైన కోణాలు మాత్రం ఉంటాయి. అట్లా ప్రదర్శిస్తే, కళ్ళు తెరిచి శరీరం చూస్తారని. కాని చూడ్డంలేదు. ఎగ్జిబిషన్‌లో పెడుతున్నారు. శిథిలయాల కింద జమకట్టి, పురావస్తు శాఖవారికి వప్పగించేస్తారు. మరొకరి శరీరం చూడలేనివారు తమ శరీరాలు చూసుకోలేరు."

తుక్కమ్మది చిన్న ముక్కు—చేపపిల్లలాంటి చిన్ని కళ్ళు- నల్ల జిగురుచెట్టు బెరడులాంటి ఛాయ.

"నల్లరాతిలో చెక్కిన స్వప్నం" అన్నాడు మధు ఆమెను వుద్దేశించి.

ఛీ, ఛీ అట్లా గంటా దేమిటి? గబగబ భోజనంచేసి చెయ్యి కడుక్కుంది. పక్కచుట్ట అమర్చింది తుక్కమ్మ—దానిచేతులతో తాకిన పక్కమీద ఎల్లా పడుకోడం?

షూజా సరుకులు తెస్తానని వెళ్ళాడు. నిద్రొస్తోంది. పడుకుంది జ్ఞానసుందరి.

రెండైంది. మెళకువొచ్చింది. ఏదో చప్పుడు. సుత్తితో రాళ్ళని

కొడుతోన్నట్లు. లేచి చూసింది. ఎవ్వరూ కనబడరు పాకలో మధ్య పరదాలా అమర్చిన గుడ్డవెనక ఏదో చప్పుడు. కిందనించి చూసింది. ఆ పిల్ల—తుక్కమ్మ—వివస్త్రఅయి నిలబడింది. అటు తిరిగింది. కదలకండా నిలబడింది—నల్లరాయిలా, మధు కొలతలు కొలవడం. మళ్ళా ఎదురుగా ఉన్న ఎర్రరాయి మీద సుత్తితో కొట్టడం—తెలిసింది ఆమె శరీరం ఆధారంగా, రాతిమీద శిల్పం చెక్కుతున్నాడు. గబగబ వెళ్ళి పడుకుని కళ్ళు మూసుకుంది.

రాతిమీద సుత్తితో కొడుతున్నాడు—చప్పుడు ఆమె నరాలని కోస్తోంది—శరీరంలో ఏదో వేదన లోపలనుంచి గుండెలు శరీరం పైన కొడుతున్నట్లు—ఉద్రేకాల విప్లవం—దొడ్లోకి వెళ్ళి మొహాన చన్నీళ్ళు జల్లుకుంది. అవతల చెట్లు ఎండలో మాడుతున్నాయి. రాళ్ళు గుడ్లెర్రజేసినట్లు కాలుతున్నాయి. అంతా వేడి—కాఠిన్యం జ్వాల.

టీ తాగాలని వుంది. షూజా లేడు. తనే పాలడబ్బా కోసం వెదికి టీ పెట్టుకుంది.

"మీ కెందుకు శ్రమ. ఆపిల్ల పెడుతుందిగా" అన్నాడు మధు లోపలి కొచ్చి.

"దాన్ని పంపించివెయ్యి."

"అదేం చేసింది?"

"నాకేదో చిరాకుగా వుంది."

అతను వెళ్ళాక లోపల ఏదో గుసగుసలు. మళ్ళా సుత్తి దెబ్బలు రాతిముక్కలు నలుదిక్కులా ఎగిరిపడుతున్నాయి. తన ముందొకటి పడింది. నల్లరాతిపెంకు. తడిమితే వేడిగా వుంది. తొందరగా లోపలి కెళ్ళింది.

"కాసేపు ఆపు" అని గర్జించింది. నిలిపాడు.

"ఆ పిల్లతోనా...?"

"ఏదో వొక ఆకృతి వుండాలిగా."

"పెండ్లాం వుందిగా."

"పిలాగే ఇట్లాంటి పనులు చిరాకు. ఈ పనిలో డబ్బు, హోదా లేవు. నిరుపయోగమైంది. అట్లా కూర్చుంటుందా నిలబడుతుందా,...మీకు తెలీదు?"

"దాన్ని పంపించి వెయ్యి"

దగ్గరగా వొచ్చాడు. చెవులో రహస్యంగా చెప్పాడు.

'ఛ, ఛ—నేనా—? మంచివాడివే—నీకు మతిపోయిందా?"

"కోపమైతే అడగను లెండి..."

"సిగ్గులేదూ."

"సిగ్గువల్లే నిజమైన శక్తుల్ని హరింపజేసుకుని వికాసంలేని వృధా జీవితాలుగా తయారవుతున్నాయి మన బ్రతుకులు. ప్రాచీనులకి లేవు. ఉంటే అజంతాచిత్రాలు, ఎల్లారా శిల్పాలు ఉండవు. ఆ పిల్లకి రూపాయి కావాలి. ఇంకేమీ ఒద్దు. మరి నా కెవ్వరూ దొరకలేదు. ఏం చెయ్యను?"

నువ్వు శిల్పివా? ఎప్పుడూ ఇట్లాంటివి ఇంటిదగ్గర చెయ్యలేదే!" అన్నది తాను.

"శిల్పిని కాను. నే నెవర్నీకాను. నాకు వ్యక్తిత్వం లేదు. భార్యకి డబ్బు గడించిపెట్టే నౌకర్ని. పిల్లల్ని స్కూలుకి తీసికెళ్ళే అయాను. జ్వరం ఒస్తే టెంపరేచర్‌చూసే నర్సుని. రాళ్ళ పరిశోధన నా ఉద్యోగం. ప్రొమోషన్ లేదు. నేనొక రాయి నయినాను. శిథిలమయ్యే స్థితిరాకుండా, నే నేర్చుకున్న ఆ ఒక్క పాఠాన్ని ప్రకటించాలంటే రాళ్ళే అనువైన పరికరం. శిల్పం చేతకాదు. రాయితప్ప మరొకటి నా కర్థమవదు. ఆస్ట్రేలియా నుండొచ్చిన ఆ దొరగారి దగ్గర పద్ధతి తెలుసుకున్నా పరిక రాలు కొన్నా, ఆయన సహాయంతో కొన్ని సూత్రాలు ఆచరణలో పెట్టాను చూడండి."

మూలనున్న బుట్టపైన కప్పిన గోనిసంచీ తొలగించాడు. ఎరుపు రంగు మూడడుగుల ఎత్తు బొమ్మ. పురుషుడు మోకాళ్ళమీద ఒంగి, ప్రాకుతున్న చిత్రం. మోకాళ్ళు మోచేతులు కణుపులు కట్టినట్లున్నాయి పేగులు కనబడుతున్నాయి. ప్రక్కన నిలబడిన మరో ప్రతిమ—స్త్రీలా గుంది. ఇంకా పూర్తికాలేదు.

"పురుషుడు స్త్రీకి బానిసకావడం – అన్నది నే చెప్పదల్చిన భావం. 'స్వేచ్ఛ' అనే విషయంపై శిల్పాలపోటీ జరుపుతున్నారు కలకత్తాలో. ఈ భావం స్ఫురించింది—ఆస్ట్రియా గురువు నవ్వాడు కాని, చివరికి ఆమోదించాడు. ఆయన భార్య ఆయనకి విడాకులిచ్చింది."

"ఇప్పుడు నీకేం లోటొచ్చింది ?"

"ఏం లోటు లేదు—అదీ ఒక లోటే. నేను చెయ్యదల్చుకున్న వాటిని చెయ్యనివ్వడం, దానివల్ల ప్రయోజనం లేకపోయినా— అంతే నే కోరేది..."

"అవి చెడ్డపనులయినా కూడానా ?"

"ఒకరి దృష్టిలో చెడ్డకావొచ్చు."

"నువ్వు చెప్పింది నిజమైతే, అసలు సంఘంలో నీతి, మంచి అంటూ వుండవు."

"మామూలు వాళ్ళకి నీతి, మంచి వుండాలి — కాని ఏ ఒకరిద్దరో అసాధారణ వ్యక్తులుంటారు. ప్రతి సంఘంలోనూ వారికి స్వేచ్ఛ వుండాలి. ఉంటేనే ఏదోవొక ఘనకార్యం చెయ్యగలుగుతారు. సంస్కృతి, నాగరికత వారివల్లనే వృద్ధి చెందుతాయి. ఈ యదార్థం సంఘ సంస్కర్తలు గుర్తించే వరకూ ప్రతిభాశాలుల కృషి ఫలించదు."

"నువ్వు అసాధారణ వ్యక్తివా ?"

"కాను. ఏమో, ఒకయత్నం చేస్తాను. అది ఫలించకపోతే మామూలు మనిషినే, ఇదంతా విడిచిపెట్టి, పిల్లల్ని కంటూ, నెలజీతం భార్యకిస్తూ, నౌకర్లా, మంత్రసానిలా మామూలు జీవితం సాగిస్తాను" అన్నాడు.

ఇదంతా ఏదో గొడవగా వుంది. తన కి సమస్యలు లేవు. భర్త లేడు. సంసారం లేదు. స్వేచ్ఛాజీవి. తన చిత్రం చెక్కొచ్చుగా! ఇందాక అడిగినప్పుడు ఊ అనకూడదూ! అప్పుడు ఛ, ఛ అని చీదరించుకుంది. ఇప్పుడింక వెనక్కి వెళ్ళడానికిలేదు. బెట్టుగా వుండాలి. అతను దొడ్లోకి స్నానాని కెళ్ళాడు. బొమ్మని దగ్గరగా చూసింది. వేళ్ళతో తాకింది. ఎర్ర ప్లాస్టర్ ముద్దలో తయారయిన చిత్రం. మోకాళ్ళమీద మనిషి జంతువులా వున్నాడు కాని, మనిషిలా లేడు. తువ్వాలుతో ఒళ్ళు తుడుచుకుంటున్నాడు, బట్టలు ఆరబెడుతున్నాడు.

"ఆ పిలేదీ ?"

"పంపించివేశాను.'

"మరి నీ పనికి అక్కర్లేదూ ?"

"నాకు తెలుసు. మీకు పరస్త్రీ పంచనుండటం గిట్టదని."

"ఛి, ఛి! నాకదంటే అసూయా?"

"మీక్కాదు. దానికి మీరంటే అసూయ వుండొచ్చుగా, ఈ పూట కదలకుండా కూర్చోలేకపోయింది. అటు, ఇటూ చూడ్డం, మెడతిప్పడం, కాళ్ళు తిమ్మెర్లు—అన్నీ అంతరాయాలే. దానికి హృదయం లేదను కున్నా. పొరబాటు. అదీ మనిషే—పంపించివేశాను..."

దిగులుగా వున్నాడు. దగ్గరగా వెళ్ళింది తను.

"కోపం వచ్చిందా ?"

"ఎందుకు ?"

"నేనలా అన్నందుకు "

"లేదు. పెద్దకార్యం సాధించాలంటే శిక్షణ, సాధన కావాలి. ఉద్రేకాలకు గురికాకూడదు. కోపానికి గురైనవాళ్ళు కారాగార శిక్షపొంది, జైళ్ళలో రాళ్లు కొడుతూ వుంటారు. శిల్పాలు చెక్కరు."

"ఈ రాతిబొమ్మ ఏమిటి ?"

"ఆ చిన్నది ప్లాస్టర్ శిల్పం, అది పూరికే మోడల్. దాన్ని ఆధా

తంగా రాతిమీద చెక్కాలి. పచ్చ మారుబుల్ రాయిని సంపాదించాను. పురుషుడి బొమ్మకు పూజా ఆధారం. స్త్రీ ప్రతిమ పూర్తి కావాలి. నమూనా దొరకడం లేదు, స్త్రీ ఠీవిగా నిలబడి, ఆ వొంగిన పురుషుడి ప్రక్కన చేతిలో గరిట పట్టుకున్నట్లు చిత్రించాలి. అతను బానిస—ఆమె యజమాని, ఆమె ఆయుధం అట్లకాడ. అతని ఆశయం యజమానిరాలికి కోపం రాకుండా, దగ్గరలోనే వెనక పాకుతూ పోతూండడం..."

మళ్ళా నవ్వుతున్నాడు. రాతి బండ నాలుగడుగులుంది. తలకాయ స్వరూపం మాత్రం గుండ్రంగా, బంతిలా చెక్క బడివుంది. ఎదురుగా మరో రాయి వుంది. దాని మీద కూర్చుని, రాతి కేసి చూస్తోంది. అతను రాడేం? బైటకొచ్చి చూసింది. అక్కడ లేడు. తను కూర్చున్న రాయి మీదనే ఇందాక ఆ పిల్ల కూర్చుని వుంది. ఆ రాతిని ఒక్క తాపు తన్నింది. అది దొర్లింది, రెండు ముక్కలైంది. పాదం మండుతోంది.

జీప్ లేదు. గుహల్లోకి వెళ్ళుంటాడు. తను బైటకి నడిచింది. గుహల దగ్గరకి వెళ్ళటం ఎట్లా? చాలా దూరం. సూర్యాస్తమయం చూడ్డానికి వెళ్ళుంటాడు. కొండపైకి. మలుపు తిరిగి కొండమీదికి నడుస్తోంది. అరగంట నడిచింది. అలుపొచ్చింది. అక్కడ రాతిమీద పడుకుంది. సూర్యుడి కేసి చూసింది. సూర్యుడు నూనెలో మంట ప్రతిబింబంలా మసగ్గా వెలుగుతున్నాడు. వేటకాడు పొదిలోకి అంబులు దింపుకుంటున్నట్లు, కిరణాలు దిగిపోతున్నాయి. క్రూరమృగాలు వేటగాడిని చుట్టుముట్టినట్లు నల్ల మేఘాలుకుంటుకుంటూ దిగిపోతూన్న సూర్యుణ్ణి తరుముతున్నాయి. పిల్ల మేఘాలుచెదిరి పోతున్నాయి. ధైర్యం చెబుతూ సుడిగాలి రేగింది. సూర్యుడు గాయపడ్డాడు. పడినచోట రక్తం చిమ్మినట్లు కాస్తంత ఎరుపు ఆకాశం అంచునిపట్టుకుంది. రక్తం తాగడానికి అడివి మృగాలైన మేఘాలు ఆ కాస్త చోటూ మూసేశాయి. గాలి విజృంభించింది. మేఘాలు ఒకదానిమీద ఒకటి పడి కొట్లాడుకుంటున్నాయి.

జ్ఞానసుందరికి పమిట వుండటంలేదు. జడ వూడింది. చీర ఛేచి

పోతోంది. మొహాన ఆకులు, దుమ్ము, కీటకాలు పొడుస్తున్నాయి. ప్రకృతి తరుముతోంది. గాయపడిన సూర్యుడి గుండె పగిలినట్టు ఉరుములు, చినుకులు పడుతున్నాయి. యవ్వనంతో విర్రవీగినట్లు చినుకులు ధారైనాయి. ఆమె పరుగెడుతోంది. పాక చాలా దూరంవుంది. తడిసి ముద్దవుతోంది. ఏం చెయ్యడం? పెద్ద రాతిబండకింద కాస్తంత నీడుంది. ఆ బండ కింద అవతలవైపు మనిషి అలజడైంది. మధుసూదనం.

"మీరిల్లా ఎందుకొచ్చారు?"

"నువ్వెందుకొచ్చావు?"

"రాళ్ళు ఏరుదామని"

చలితో వొణికి మాట తిన్నగా రావడంలేదు. తన లాల్చీతీసేశాడు.

'నెత్తిన కప్పుకోండి.'

దగ్గరగా జరిగింది. అతనివక్షం మీద తల ఆనించి, లాల్చీ పైకి లాక్కుంది. అటు తిరిగాడు. దూరంగా వెళ్ళాడు. గట్టిగా అతని నడుం పట్టుకుంది. విదిలించాడు. మోకాళ్ళు పట్టుకుంది—చేతులతో ఆమెని పైకి లేవనెత్తాడు.

"అటు చూడండి."

—ఏమిటిది?"

"నాగరాజ్యలక్ష్మి."

"ఎక్కడా—భలేవాడివే."

నవ్వుతున్నాడు–వొణుకుతూ. ఉంగరాల జుట్టు కాడలలా కళ్ళమీద పడుతోంది. అతని గెడ్డం ఆమె భుజాల మీద గుచ్చుకుంటోంది. అతని మెడ చుట్టూ చేతులు వేసి రొమ్ములు వీపు మీద నొక్కుతోంది.

"రండి వెడదాం. ఇప్పట్లో తగ్గదు."

"దోవ కనబడదు. భయంగా వుంది.

"నా వెనకాలే రండి." మెరుపుతీగలు ఆకాశంలో చీకటి బాధని వెలిగిస్తున్నాయి. అతన్ని పట్టుకుంది. ఆమె పట్టు విదిలించుకున్నాడు.

చేతిని గట్టిగా బిగించి పట్టుకుంది. నడుస్తున్నాడు. తను పడుతోంది. చేయూతనిస్తున్నాడు. పాదాలకింద రాళ్ళు పొడుస్తున్నాయి. గడ్డిలో ముళ్ళు—'అమ్మో, చచ్చాను' ఎగిరి గంతేసి అతన్ని కౌగిలించుకుంది. నున్నటి ఛాతీ మీద ఆమె హస్తాలు బిగిశాయి. తీగలాంటి వేళ్ళతో పట్టు విప్పి వేళ్ళని పట్టుకున్నాడు.

"తిన్నగా నడవండి."

"భయంగా వుంది."

"వొచ్చేశాం."

వర్షం దిక్కు మారింది. వెనకనుంచి పొడుస్తోంది. ఆమెముందు, అతను వెనుక, నిలబడిపోయింది. అతని చేతులు తీసుకుని వక్షం పైకి లాక్కుంది. జడ వూడి అతని చేతుల మధ్య ఇరుక్కుంది. గాజులు పటుక్కుమన్నాయి విదిలించుకున్నాడు. పరుగెడుతున్నాడు. తనూ వేగంగా నడుస్తోంది. మాట రావటం లేదు. గుండెదడ, కాళ్ళు పట్టులేవు, పడిపోతోంది. మోకాళ్ళమీద పడింది. అతను లేవదీశాడు. ఆమె భుజాన్ని తనచేతుల మీద ఆనించి నడిపిస్తున్నాడు. వేళ్ళాడిపోతోంది. బరువంతా అతనిపైననే. కుంగిపోతున్నాడు. పూజా గుడ్డి దీపంతో, గోనిసంచీ నెత్తిని కప్పుకుని వాళ్ళ కేసి వస్తున్నాడు. ఇద్దరూ సాయం పట్టి, ఆమెని పాకలోకి జేరవేశారు.

"వర్షం తగ్గాక జీపు తీసుకురా"

"అందుకే పోతుండా."

లోపల చీకటి. పక్క మీద పడుకోబెట్టాడు దుప్పటి కప్పాడు, పొయ్యి ముట్టించాడు తువ్వాలు, పొడిచీర మీద పడేశాడు. తను లేవ లేదు. తడి బట్టతో అలానే పడుంది. ఆమె పైన బ్యాటరీ లైటు వేశాడు. చీర వొంటికి చుట్టుకుంది. తడికి వొళ్ళంతా కనిపిస్తోంది.

"దుస్తులు మార్చండి."

తను మాట్లాడలేదు.

"టీ తీసుకోండి."

తను లేవలేదు, తల కింద చెయ్యి పెట్టి, పైకి లేవదీసి కూర్చో బెట్టాడు. టీ గ్లాసు పెదవులకు తగిల్చాడు. అతని నడుం పట్టుకుని కూర్చుంది. వొదిలించుకుని. జరిగి దూరంగా కూర్చున్నాడు.

"అమ్మో, నన్నొదిలి వెళ్ళకు, భయంమేస్తోంది."

"భయం దేనికి ? ఇంటికి చేరుకున్నాంగా" నీరు వరండా చుట్టూ పొంగుతోంది. గాలికి కర్రలు కదలి వూగాయి. అడ్డంగా కట్టిన తాడు, పరదా, అన్నీ కిందకి కూలాయి. పైన వేసిన తడక లెపరెపలాడి కొట్టుకు పోయింది. పొయ్యి ఆరిపోయింది, చీకటి అంధకారం. అతన్ని వెదు కుతూ అటూ యిటూ కదులుతోంది. ఏడీ— కనబడడేం ?

"ఎక్కడ ?"

"ఇక్కడ, భయం లేదు. తగ్గిపోయిందిలెండి."

వర్షం తగ్గింది. గాలి నీరసించింది, తెచ్చిపెట్టుకున్న కసితో వుండి వుండి వో చినుకు నేలని వెదుక్కుంటూ పడుతుంటి.

"నాకేం కనపట్టంలేదు, ఎక్కడ ?"

"ఇక్కడే— తగ్గిపోయిందిగా – మీరా తడి బట్టలతో గంగాదేవి వలె ఉన్నారు. మీకే భయమా ? మీ చెల్లెలికి భాగవతం వినిపించేది మా అత్తయ్య— జ్ఞాపకం వుందా ? గంగాదేవి అంటుందిట –

వియద్వీథిం బరతెంచి నేలబడ నా వేగంబునున్ నిల్పనో
పినవాడెవ్వడు మేదినీతలము నే భేదించి పాతాళముం
జనుదున్ వచ్చితినేని నా జలములన్ సంస్నాతులై మానవుల్
నను బొందించు నఘవ్రజం బెచట నే నాశంబు బొందించెదన్—

"అల్లాగ మీకు భయ మేమిటి ?"

తన కర్థం కావడం లేదు, తను ఏం నాశనం చేసింది ?

"నేను నాశనం ఏం చేశాను ?"

"మీకే తెలుసు !"

షూజా వొచ్చాడు, వాడి చేతిలో దీపం కాస్తా ఆరింది, మళ్లా ముట్టించాడు. లేచింది తను. దుస్తులు మార్చుకుంది. షూజా పొయ్యి ముట్టించాడు, తడక బిగించాడు. పరదా లేవనెత్తి, తాళ్ళతో కట్టాడు. తడిబట్టలు ఆరబెట్టాడు. తను పక్కగా వెళ్ళి రాతి మీద కూర్చుంది.

మధుసూదనం దీపం తీసుకొచ్చాడు. చేతిలో సుత్తి వుంది. దీపాన్ని ఎత్తుగా తాడుతో కట్టాడు. మసిలిసీద కళ్ళల్లో పడుతోంది. చుట్టూ కీటకాలు. చేత్తో తోసేస్తోంది.

"నుంచోండి."

"ఎందుకు?"

"అడక్కండి"

నిలబడింది. బైట కప్పలు బెక బెకలు సాగించాయి. కీచురాళ్ళు విజృంభించాయి. దీపం సన్నగిల్లుతోంది. అతను సుత్తితో రాతిని చెక్కుతున్నాడు. పొడుం అవుతోంది. బెల్లాడి పడుతోంది. ఎంతసేపు? కాళ్లు లాగుతున్నాయి కూర్చుంది.

"నిలబడాలి."

"నావల్ల కాదు "

కూర్చునేవుంది. పురుగుల్ని తోసేస్తోంది.

"కదలకండి"

డిప్రెక్టివ్‌లా గాలి కెరటం వీచింది దీపం ఆరింది ఉలిక్కిపడి అతని మీద వొరిగింది.

"మీరు కదలకూడదు."

"చస్తోంటే శిల్పం ఏమిటి?"

"ఓపిక పట్టలేరు?"

మళ్ళా నిలబడింది.

"అటు చూడండి."

దీపం ముట్టించాడు. దానిచుట్టూ కాగితం పెట్టాడు. ఎదురుగా మిర తాడుకి టార్చిలైట్ కట్టాడు. దాని వెలుగు తన మెడమీద పడుతోంది ఎదురుగా తువ్వాలుమీద తన నీడ పడుతోంది—వక్షం నీడ పెద్దదిగా అతిశయోక్తిగా పడుతోంది. చేతులతో కప్పుకుంది. గిరగిర తిరిగింది కూర్చుని మళ్ళా అతనిమీద వాలింది. మెడచుట్టూ చేతులేసింది. విదలించు కున్నాడు.

"ఒక్కక్షణం నిశ్చింతగా, కదలకుండా దీక్షగా వుండలేరు?"

అవేంమాటలు దీక్షేమిటి! తనిప్పు డేంచేసింది? మధుసూదనం అవతలి భాగంలోకి నడిచాడు పూజా రొట్టెలు తయారు చేసి ఒడ్డించాడు. ఆకలిగా వుంది. తింటున్నారు. అతనికేసి చూళ్ళేకపోతోంది. అతనంటే రోతగా వుంది. దీక్షట తన జీవితం అంతా దీక్షే. ఇందాకమట్టుకు,— అదుగో నాగరాజ్యలక్ష్మిని చూడు అని బెదిరించాడు. తను అక్క, ఆమె చెల్లెలు. చెల్లెలు భయపడాలి. చెల్లెలు ప్రవర్తన సరిగ్గా లేకపోతే తను అజమాయిషీ పెట్టాలి. తనకేం భయం?"

"అవి చన్నీళ్ళు. త్రాగకండి. ఇవిగో వేడినీళ్ళు. ఇవి త్రాగండి."

వేణ్నీళ్ళు త్రాగింది భోజనా లయ్యాయి. చెల్లెల్ని గురించి ఆలో చిస్తోంది. ఈపాటికి తనిక్కడవున్న విషయం యాత్రనుండి తిరిగెళ్ళిన స్నేహితురాండ్రు తెలియపరిచే వుంటారు. వారిని గురించి ఊహించు కుంటూ వుంటుంది నాగులు.

పూజా పెద్ద బంగళాలో కెళ్ళి—మరో పెద్దదీపం తెచ్చాడు. ఆవ లింత లొస్తున్నాయి. నిద్రొచ్చేస్తోంది. కళ్ళు మూతలు పడుతున్నాయి. మధుసూదనం పక్కచుట్ట పెద్దదిగా చేసి అడ్డంగా పడచి దానిమీద ఆమె వెన్ను వాలేటట్లు పడుకోబెడుతున్నాడు. పడుకోడం కాదు—కూర్చునే వుంది. తలమట్టుకు పక్కచుట్టమీద ఆనింది. పడక కుర్చీలో కూర్చున్న ట్టుగా వుంది. కనురెప్పలు లేవడం లేదు. పెద్ద దీపం వెలుగు పల్చగా రెప్పలమీద పడుతోంది. నిద్రలో తనెక్కడికో జారిపోతోంది. చీకటి

గుహలు ఎర్రటి సూర్యబింబం. వీనస్ గ్రహం గిలగిల తన్నుకుంటున్న దీపంబుడ్డి. పట్టాలమీద రైలు చక్రాల లయ, త్రిమూర్తి వొంటిమీద బీట, సముద్రంలో పిల్లకెరటం—గాలి, గడ్డిపువ్వు. అతని గడ్డం మొనలు. తన వక్షంపై తీగ లాంటివేళ్ళు ఎక్కడికో వెళ్ళిపోతున్నట్లుంది. ఆలోచన లేదు ఊహలేదు.ఏదో చప్పుడు. ఎవరో సుత్తితో తన గుండెలపైకొడుతోన్నట్లు అబ్బ అమ్మో—బాధ బాధలో సుఖం—నిద్రలోకి ద్రలోకి—లోకి... కి...

జ్ఞానసుందరి లేచి కళ్ళు తెరిచి తన చుట్టూ చూసేటప్పటికి ఏడు దాటింది. తన వొంటికేసి చూసుకుంది, మామూలుగానే ఉంది. ఎలుకలు కొరకలేదు. పక్షులు పొడవలేదు— మనస్సు నిశ్చింతంగా, బలంగా తేటగా ఉంది, రాత్రి నిద్ర బాగా పట్టింది. మొహం కడుక్కుని, టీ త్రాగింది. స్నానం చేసింది. రాత్రి ఆరేసిన చీర బాగా ఆరలేదు. మళ్ళా ఆ చీరే కట్టుకుంది.

"అయ్యగా రేరీ ?"

"అల్లా వెళ్ళారండి."

తనకి తోచడంలేదు అల్లా నడిచివెళ్ళింది. సూర్యుడి వెలుగుతో ప్రకృతి తలంటుపోసుకుని కొత్తబట్టలు ధరించినట్లుగా కలకల్లాడుతోంది. దాహం తీరిన నేల పెదవులు ముడుచుకుని పడున్నట్లు, బీటలు ఎండపెట్టుకుంటోంది. పాయలుగా చారలుగా చీరమడతలుగా నేల విడి, కలిసింది. పచ్చగడ్డిమీద నీటికణాలు వజ్రాలలా మెరుస్తున్నాయి. పాదాలకింద తడి దూసుకొచ్చి, కదలికను అరికడుతోంది. పక్షులు రెక్కలు ముడుచుకుని శాలువా కప్పుకున్నట్లు ప్రభాతగానం చెయ్యలేక, దగ్గరగా జరిగి, చోద్యం చూస్తున్నాయి. భూమిలోంచి తడి, రాళ్ళమీద వేడి ద్వంద్వాలతో తన శరీరాన్ని మభ్యపెడుతున్నాయి. నగ్నంగా నేలమీద పడి, సూర్యుడికి నమస్కరించాలనిపిస్తుంది ప్రకృతి ఆమెని కడిగి పవిత్రం చేసినట్ల

అయింది. ద్వేషంలేదు, రాగంలేదు, కోరికలేదు. తనిప్పుడు మరణిస్తే స్వర్గానికే వెడుతుంది. సీతాదేవిలా భూమి విడి ఆమెని కౌగలించుకుని లాక్కుపోతే బావుండును.

తొమ్మిదైంది. జీప్ చప్పుడు. అతను దిగాడు. మరొక వ్యక్తికూడా దిగాడు. ఇద్దరూ పెద్ద కర్రపెట్టెని దించుతున్నారు పాకముందు.

రాత్రి తాను చేసిన విషయాలు జ్ఞానసుందరికి జ్ఞాపకం రావడం లేదు. ఏ మందిొ ఏం కావాలి ? ఏం మాట్లాడింది ? ఆ గాలి, ఆ వర్షం— తను మరో అవతారం దాల్చింది. ఎవ్వరికి అర్థంకాదు. అతని కర్త మౌతుంది, పాకకేసి నడుస్తోంది. సామానంత సర్ది జీపులోకి చేరవేస్తు న్నారు. పెద్ద కర్రపెట్టెని, ఆ ముగ్గురూ జీప్‌లో ఎక్కిస్తున్నారు. కుండలు, చెంబులు షూజా పెద్ద బంగళాలోకి పట్టుకుపోతున్నాడు. ప్రయాణానికి సిద్ధంచేస్తున్నట్లుగా ఉంది.

"లేవండి".

"ఎక్కడికి ?"

"ఇంటికి".

పక్కచుట్ట, బాగ్ లోపలపెట్టారు. షూజా బట్టలు మార్చాడు, బనీన్ తొడుక్కున్నాడు, టోపీ పెట్టుకున్నాడు. మధు లాల్చీ, పైజామా వేసుకున్నాడు. అతను మొహం తేటగా ఉంది. ఏదో మార్పుంది. అవును గడ్డం చేసుకున్నాడు నున్నగా, ఆకుపచ్చగా మెరుస్తోంది గడ్డం. అదుగో గడ్డంకింద ఆ మచ్చ, అది కనబడకుండా గడ్డం పెంచాడా? ఏమో ఎవరికి తెలుసు? బుట్టనిండా రకరకాల రాళ్ళు, మరో బుట్టల్లో ప్లాస్టర్ చిత్రం— వెనకసీటంతా సామానులు సరిపొయ్యాయి. షూజా వెనకాల ఎక్కి, పెట్టెలపైన కాళ్ళతో నొక్కి కూర్చున్నాడు.

ఔరంగాబాద్ చేరుకునేటప్పటికి పదకొండైంది. ఏదో యింటికి వచ్చారు. దోవలో పత్రిక కొన్నాడు మధు.

"చదువుకుంటూ ఉండండి ఇప్పుడేవస్తాను" అని జీప్‌లో షూజాతో

వెళ్ళాడు. పత్రికలో విషయాలు మరో లోకం వార్తలలాగున్నాయి. తనకి వాటితో సంబంధంలేదు. చదవాలని లేదు. కళ్ళుమూసుకుని పరుంది లేచే టప్పటికి పన్నెండైంది, వాళ్ళొచ్చారు. ముగ్గురూ హోటలు కెళ్ళి భోజనం చేశారు. అక్కడనుండి బండిలో స్టేషన్‌కి వెళ్ళారు.

ప్లాట్‌ఫారం చివరికి వెళ్ళారు. అక్కడ జనం లేరు. ఇంకా చివరికి, ప్లాట్‌ఫారం దాటారు. చెట్లు నీడలో నుంచున్నారు.

"రాత్రి ఎల్లాగో ప్రవర్తించాను కదూ ?"

నవ్వుతాడు.

"హిస్టీరియా" అన్నది తనే.

మాట్లాడడు.

"మనుషుల్ని ఎవ్వరూ అర్థంచేసుకోరు; అవునా?"

"ఎవ్వరూ అర్థంచేసుకోపోతేనే ఇంత బాధపడతాం, అర్థం చేసుకుంటే ఇంకెంత బాధపడతామో!" అన్నాడు. జాలేసుంది. ఇదివరకెన్నడూ చూడని వికాసం, ఒక తేజస్సు అతని మొహంలో అస్పష్టంగా మెరుస్తోంది. కళ్ళవెనక నీరూరినట్లు, తడి మసలుతోంది. కళ్ళల్లో ఎర్రచారలు తీర్చి వున్నాయి.

"రాత్రి నాకు బాగా నిద్రపట్టేసింది. నువ్వు నిద్రపోలేదు. కళ్ళు ఎర్రగా వున్నాయి."

"నిన్నరాత్రి సజీవుడనై వున్నాను."

"అంటే?"

"రైలొస్తోంది."

"అవును, రైలుపొగ కొండ వెనక పాకుతోంది

ముందు పట్టాలు అదురుతున్నాయి. జనం ముందుకి పరుగెడుతున్నారు. తను, అతను జనంలోకి వేగంగా నడిచారు. రైలు నిలిచింది. ఆడాళ్ళపెట్టెలో ఖాళీగా వుంది. తనని ఎక్కమన్నాడు. ఎక్కింది. బట్టల సంచీ, పక్కచుట్ట అందులో పడేశాడు మూజా. అతను తన పెట్టెముందు నిలబడ్డాడు.

"రైలు కదిలే వేళయింది. ఎక్కరాదు?'

"ఫరవాలేదు. ఒక విషయం చెప్పనా?"

"ఏమిటది ?"

తన వక్షంకేసి తీక్షణంగా చూస్తున్నాడు. పమిట సర్దుకుంది.

"నన్ను క్షమించాలి."

"ఎందుకు?"

"రాత్రి ఒక అపచారం చేశాను."

గుండెలు కొట్టుకుంటున్నాయి. ఆ ఉదయం తను లేవగానే, ఒంటికేసి చూసుకుంది. ఎందుకో తెలుస్తోంది.

చెప్పు"

"మీకు వేడినీళ్ళల్లో నిద్రమందు కలిపిచ్చాను."

"అందుకనే బాగా నిద్రపట్టేసింది, మేలుకోవాలనుకున్నా సాధ్యం కాలేదు. ఎందుకు?"

"కదలకుండా, నిశ్చలంగా వుంటారని."

"రైలు కదిలే సందడి వినబడుతోంది. షూజా పక్క పెట్టెలో ఎక్కాడు. రైలు కదులుతోంది.

"నువ్వెక్కు."

నవ్వుతూ నిలబడ్డాడు, రైలు వేగం పెరిగింది. ఎక్కడేం ? ప్లాట్ ఫారం మీద నిలబడి నవ్వుతున్నాడు. అదేమిటి ?

చెయ్యి వూపుతున్నాడు. దూరంగా, పసివాడిలాగై పొయ్యాడు.

ఏదో స్టేషన్‌లో ఆగింది రైలు. షూజా పెట్టెదగ్గర కొచ్చాడు.

"అయ్యగారు రాలేదేం?"

"వారెటో వెడతారుట. మిమ్మల్ని దింపి రమ్మన్నారు. టిక్కట్లు నా దగ్గరున్నాయి.

"ఏ వూరుట ?"

"నాకు చెప్పలేదు,"

రైలు కదిలింది. పక్కపరుచుకుని పడుంది జ్ఞానసుందరి. తనలో జ్ఞానంలేదు, సౌందర్యంలేదు. పేరులో రెండూ వున్నాయి. అందమైన పేరు. నిద్ర పట్టేసినట్లు తెలుస్తూంది. ఇంక తెలవడం లేదు.

o o o

చెల్లెలిగారింటికి చేరుకునేటప్పటికి ఉదయం తొమ్మిదయింది. మరో బండిలో వెడతానని ఘాజా స్టేషన్‌లో దిగడ్డాడు. ఇంటి దగ్గర నౌకరు లాల్‌గిరి వున్నాడు.

"అమ్మగా రేరి?"

"అమ్మ మీనాక్షిగారింటి కెళ్ళింది" అంటూ మధురభక్తి పరుగెత్తు కొచ్చి ఆమె వొళ్ళో కూర్చుంది. మధురంని కౌగలించుకుంది. అప్రయత్నంగా కళ్ళమ్మట నీరు కారుతున్నాయి.

"అంతా బాగున్నారామ్మా ?" ఏడ్చేస్తోంది. మధురం ఏడుపు ఆపుకొని నీళ్ళు తుడుచుకుని నవ్వుతోంది. రెండు జడలు. ఎర్ర గౌను పల్చటి మొహం, పెద్ద కళ్ళు మధురం ముద్దుగా వుంటుంది.

"నాన్నేడి ?"

"వస్తాడు"

"ఏడీ ? అమ్మని పిల్చుకొస్తా" మధురం పరుగెత్తింది. స్నానాని కెళ్ళింది జ్ఞానసుందరి, స్నానం చేసి కొత్త చీర—పసుపు పచ్చటి. ఎర్ర బోర్డర్ ఖద్దరుది కట్టుకుంది.

"ఆయనేరీ ?"

వెనక్కి తిరిగింది. చెల్లెలు నాగరాజ్యలక్ష్మి. ఆమె కౌగలించుకుంది. అల్లా నాలుగు నిమిషా లుండిపొయ్యారు. మధురం హాల్లో గంతులేస్తోంది. సంగీతం పాడుతోంది.

"రాలేదా ?"

"లేదు"

నాగరాజ్యలక్ష్మి ఏడ్చేసింది.

"చూశావా ?"

"మూడురోజు లున్నాను

"ఎలా వున్నారు ?"

"క్షేమంగా వున్నాడు

"మరి రాలేదేం ?"

ఏం సమాధానం చెప్పాలి ? చెల్లెలికేసి పరీక్షగా చూసింది. ఆమెను చూసి నాలుగైదు నెలలైంది. కాస్తంత లావెక్కినట్లుంది. మొహం వాచి నట్లుంది. కళ్ళ కింద గీతలు, వాడిన ముడి, ఎర్ర రాళ్ళ దిద్దులు, మెళ్ళో కొత్త పగడాల దండ.

"ఈ మధ్య చేయించావా ?"

కళ్ళు తుడుచుకుంది.

"మీనాక్షి కొంది. నన్నూ కొనమని చంపింది కాదనలేక పొయ్యాను. ముందిది చెప్పు, ఆయనేమైనట్లు—?"

జ్ఞానసుందరి చెప్పడం మొదలెట్టింది. ఏం చెప్పాలో ఎట్లా చెప్పాలో రోజల్లా రైల్లో అనుకున్నవి చెబుతోంది చూసిన యాత్రా స్థలాలు, బొంబాయిలో చెల్లెలి ఉత్తరం రావడం. అజంతాలో మధుని చూడ్డం, స్నేహిత బృందంలోంచి తాను విడిపోయిన ఉదంతం. ఫూజా ఆధారంగా అతను ప్రతిమ చెక్కడం—

"ఆ రాత్రి నిద్రపట్టేసింది. మొన్నాడు చూశాను. ఆ కుర్రాడిని నిలబెట్టి, కొలతలు కొలుస్తున్నాడు నా కప్పుడర్థం కాలేదు"

మర్నాడు ఎల్లోరా రావడం పాకలో మకాం సూర్యాస్తమయం—

"అలసి వున్నానేమో — నిద్రపట్టేసింది"

నల్లపిల్ల నగ్న దృశ్యం గురించి విడిచిపెట్టేసింది. అసలు ఆ పిల్ల విషయమే చెప్పలేదు. ఎల్లోరా గుహలు చూడ్డం. అక్కడి శిల్పాలని గురించి రాళ్ళని గురించి అతను చేసిన వర్ణన చెప్పింది. మర్నాడు పెద్ద

వర్షం తను పాకలోనే వుండిపోయింది. అతను వర్షంలో తడిసి వచ్చాడు. తనకి జ్వరం వచ్చింది.

"ఏదో మందు వేడినీళ్ళలో కలిపిచ్చాడు— బాగా నిద్ర పట్టేసింది. ఉదయానికి నయమైంది"

"చెక్కడం ఏమిటి ?"

చెల్లెలు కనుబొమ్మలు ప్రశ్నార్థకంగా చిట్లించినప్పుడు మరీ అందముగా వుంటుంది. ఎత్తు మరో రెండంగుళాలు వుండి వుంటే నిజంగా చెల్లెలు ఎల్లోరాలో నదీ సుందరిలా గుంటుంది.

"రాతిమీద శిల్పం చెక్కుతాడట, ఒక పురుషుడు కూర్చునట్లు— అంతవరకూ చూశాను"

"ఆయనకి శిల్పం ఏమిటి ?"

"ఏమో అక్కడెవరో ఆస్ట్రేలియా దొర ఒకాయన దొరికాడుట. అతన్ని చూసి నేర్చుకున్నాడట."

ఇంకేముంది? మొన్నాడు ప్రయాణం. తనకేం తెలుసు ? అతనూ వొస్తాడనుకుంది రాలేదు దిగడి పొయ్యాడు. పూజాని సాయం పంపించాడు.

"వాడేడీ ?"

"తిరుగు రైల్లో వాళ్ళ వూరెళ్ళిపోతాడుట."

"ఉత్తరం వ్రాయలేక పొయ్యావా ?"

"పెళ్ళిగ్రాం ఇప్పించమన్నా, తిరగ్గొట్టేశాడు".

"ఎందుకు ?"

"ఎందుకో మరి"

"ఇంకేం చెప్పారు ?"

"కంగారుపడొద్దను. వారంలో వచ్చేస్తాను అని చెప్పమన్నాడు".

"తిచెడుతూ మొగుడికి చద్దికూడు ఇష్టమని చెప్పింటిట" అన్నది నాగులు.

తనకీ వో సామెత జ్ఞప్తికి వస్తూంది— ఎక్కడా దొరక్కపోతే, అక్క మొగుడే దిక్కట— ఎటొచ్చీ, ఇప్పుడు చెల్లెలి మొగుడు తనకి దిక్కు కాలేదుగా.

“ఎక్కడికెళ్ళి ఉంటా రంటావు? అసలు వస్తారంటావా- నువ్వెల్లా విడిచి వచ్చావే ?”

సమాధానం ఏం చెప్పాలో తెలీదు.

“ఇంక రైలులోంచి దూకాలి”.

నవ్వింది నాగులు.

“నే అనుకోడం, కలకత్తా వెళ్ళివుంటాడని”.

“ఎందుకు ?”

“అక్కడేదో శిల్పాల పోటీ ఏర్పాటు చేశారట, తను చెక్కినవి అక్కడికి తీసుకెడతాడేమో. ప్రతిమని కర్రపెట్టెలో పెట్టడం చూశాను.”

ఇంకేమీ అడగలేదు ఆ రోజు గడిచిపోయింది. జ్ఞానసుందరికి నిద్రపట్టలేదు. మధురంని దగ్గరగా లాక్కుని పడుంది. తన పోలి కెక్కడుంది ! మర్నాడు గడిచిపోయింది. చెల్లెలు కలకత్తాలో అన్నయ్యకి ముఖ్యప్రాణ్‌కి వ్రాసింది, అక్కడ కనిపించలేదని టెలిగ్రాం వచ్చింది. అన్నయ్యే వస్తున్నాడుట.

వచ్చాడు. సంగతులు తెలుసుకుని మళ్ళా కలకత్తా ప్రయాణము అయ్యాడు. నాలుగు రోజులు గడిచాయి మధుసూధనం జాడలేదు. చెల్లెలి ఆందోళన ఎక్కువవుతోంది రాత్రి తోటలో చెట్టుకింద కూర్చుంది. తనూ వెళ్ళింది. దీపం లేదు. చంద్రుడులేడు. చీకటిగా ఉంది. నక్షత్రాలు స్వేచ్ఛ ముగా మెరుస్తున్నాయి.

“ఇంకేం జరిగింది ?”

ఏం జరుగుతుంది ? ఏమిటా ప్రశ్న ?

“ఏం జరుగుతుంది ? అసలు నాతో సరిగ్గా మాట్లాడండే. తిర గడం, రాళ్ళ పోగు చెయ్యడం, చెక్కడం, గడ్డం పెంచేశాడు... స్వేచ్ఛగా.

స్వేచ్ఛగా అన్నందుకు పెదవి కొరుక్కుంది— నవ్వొస్తుంది. తనకి దిగులులేదేం ? చెల్లెలికి తన మాటలో నమ్మకం కుదిరినట్లు లేదు.

"కలకత్తా వెడతాను. చాలా రోజులైంది" అన్నది తాను. అల్లా ఎందుకండి ? అనకూడదు. కలకత్తాలో మధుసూధనం వుంటే ?

"నువ్వెడితే ఎట్లా— నేనేం కాను?"

"పోనీ వెళ్ళనులే."

రెండు రోజుల తర్వాత, ఉదయం ఎనిమిదింటికి బండిలో దిగాడు మధుసూధనం. మనిషి వాలకం వేరు. పాంట్, కోటు, కళ్ళజోడు—గడ్డం చేసుకున్నాడు. బండిలోంచి పెద్ద క్రరపెట్టె దించాడు బండివాడు. నాగరాజ్యలక్ష్మి నవ్వుతూ ఆహ్వానించింది.

"క్షేమంగా వచ్చారా ?"

మధుర భక్తి, నాన్నని కౌగిలించుకుంది, ఏడుస్తోంది.

"ఏడుపెందుకే— వెర్రిపిల్ల".

స్నానం చేశాడు. టిఫిన్ తీసుకున్నాడు.

"ఎక్కడనుండి రావడం ?"

"ఆఫీసు కెడతాను. ఆ పెట్టెమాత్రం ఎవరూ తియ్యకండి.

"ఏం ?"

సమాధానం లేదు. అతను వెళ్ళాడు. అమ్మాయి స్కూలుకెళ్ళింది. మధ్యాహ్నం భోజనం చేసి, మళ్ళీ ఆఫీసు కెళ్ళాడు మధుసూదనం. అతడొచ్చాడు కనక, తనింక రాత్రి బండికి కలకత్తా వెడతానంది చెల్లెలితో. సాయంత్రం నాలుగింటి కొచ్చేశాడు మధు.

రెండు రోజులు కాంప్ వెళ్ళి రావాలిట— సామానులు సర్దుకుంటున్నాడు. పత్రికొచ్చిందా అని అడిగాడు.

ఇంకా రాలేదన్నది చెల్లెలు

"ఈ పూటేగా వస్త— అప్పుడే కాంపా !"

అతనేమి మాట్లాడలేదు. ఐదింటికి ఖయులుదేరి వెళ్ళాడు. తను మళ్ళీ

కలకత్తా ప్రయాణం విషయం ఎత్తింది చెల్లెలితో. అతను కాంప్ నుండి వచ్చిం తర్వాత వెళ్ళొచ్చునంది.

ఆ రాత్రి గడిచిపోయింది. మర్నాడు సాయంత్రం ఆ పెట్టెగురించి అడిగింది.

"పెట్టెలో ఏముందో— ఎందుకు తెరవ కూడదు ?" అన్నది నాగులు.

"నేనూహించగలను. అందులో రాతి విగ్రహం వుంటుంది. తీస్తే ఏమన్నా పగులుతుందని కాబోలు"

"అంత చూస్తేనే పగిలిపోతుందా- గాజుది కాదుగా"

"చూడొద్దంటే చూస్తాం గదూ—అందుకని మనం చూసేది లేనిదీ పరీక్ష చేద్దామని ఒల్లా అన్నాడు కాబోలు" అన్నది జ్ఞానసుందరి. తనిట్లా గనడం చెల్లెలికి నచ్చినట్లు లేదు. మొహం చిట్లించింది.

"వారి ఉద్దేశ్యాలన్నీ బాగానే పసిగడుతున్నావు" అంది చెల్లెలు. తనకి కోపంవచ్చింది.

"అంటే ?"

"ఏకాంతంగా పరిశీలించి, మనస్సు ఎట్లా వుండేదీ వ్యాఖ్యానంచేసే అనుభవం..."

"ఏం మాటలవి నాగూ ?"

"మీరు గడపొచ్చు-నే అనకూడదు— పెళ్ళాన్నేగా !"

"ఊరుకో ఎట్లాగంటే ఇక్కడుండను ఈ పూటే వెళ్ళిపోతాను."

"నువెక్కడ కెడతావులే !"

ఆఁయ్ అని కసిరింది. ఎంత మాటంటె అంత మాట అనేస్తోంది. అక్కనేనా లేకుండా

"నే నిప్పుడే వెడతాను"

అని జ్ఞానసుందరి, దొడ్లో ఆరేసిన బట్టలు తీస్తోంది. తన పెట్టె మూత తీసి అందులో బట్టలు ఉంగచుట్టి పడేస్తోంది. గడియారం నాలుగు గంటలు కొట్టింది.

"పెట్టెలో ఏముందో చూసి వెడుదువ్వగానిలే"

"నాకేం చూడాలనిలేదు. మీరు మీరు ఏమన్నాకండి"

పక్కచుట్ట సర్దుకుంటోంది.

"అందులో ఏముందో తెలుసు కాబట్టే, నీకు చూడాలని లేదు" అన్నది చెల్లెలు.

"అను, అను ఇష్ట మొచ్చినట్లు అను"

"ఇప్పు డేమన్నానూ !"

చర చరా గదిలో కొచ్చింది జ్ఞానసుందరి. అట్లకాడ పట్టుకొచ్చి పెట్టెకి చుట్టూకొట్టిన మేకులు పైకి లాగుతోంది. గబ గబ ఒక్కొక్కటె వూడ పెరుకుతోంది. మూల మరో రెండు వుండి పొయ్యాయి. బలంగా పైకి నొక్కిపెట్టి లాగుతోంది. పట్టుజారి మేకు వంకరోయి చేతివేలికి గుచ్చుకుంది. రక్తం వస్తోంది. బొట బొట. చెల్లెలు గుడ్డపేలిక తెచ్చి కట్టు కడుతోంది. తను విదిలించేసింది. రక్తం బొట్లు చింది ఆమె మొహాన పడ్డాయి.

"ఇప్పుడు చూసుకో."

అని మూతలాగి గిరవాటేసింది. పెట్టె నిండా పాతగుడ్డలు, దూది రంపపొట్టు, చెత్త కాగితాలు పైన చుట్టూ కప్పి వున్నాయి. ఒక్కొక్కటే పైకి లాగుతోంది అన్నీ తీసేసింది. లోపల రాతివిగ్రహాన్ని పైకి లేవ దీసి మధ్య నున్న గుండ్రని బల్ల మీద నుంచోబెట్టారు ఇద్దరూ కలిపి.

అది మూడున్నర అడుగుల ఎత్తైన రాతి శిల్పం. మోకాళ్ళ మీద కూర్చున్న పురుషుడు, వుంగరాలజుట్టుతల – మోకాలు, మోచెయ్యి వంక రలు తిరిగివున్నాయి. దీనంగా చూస్తున్నట్లు కళ్ళపైన దట్టంగా కనబడే కనుబొమ్మలు. ప్రక్కన ఒక స్త్రీ నిలబడివుంది. ఒక చెయ్యి. అతని మెడ మీద బిగించి వుంది, రెండోచెయ్యి పైకిలేచి వుంది. చేతిలో గరిటె లాంటిది—ఇనుముది—వుంది. ఆమె మెడలో నగలు లేవు— ఏ ఆభర ణమూ లేదు. గాజులు లేవు—నడుంకిచుట్టుకుని పరికిణీలాఅంచులు, మడ తలు తీర్చినట్లుగా చిత్రితమైన స్త్రీ మూర్తి.

ప్రతిమ మొహంలో గాంభీర్యం. గర్వం వున్నాయి. మూతి బిగించి కాఠిన్యాన్ని సూచిస్తోంది.

పురుషుణ్ని బానిస చేసి, తానుపొందిన స్వేచ్ఛతో విర్రవీగు తున్నట్లు స్ఫురించే శిల్పం అది. ఇద్దరు పరీక్షగా చూశారు చెల్లెలు కళ్ళంట నీరు తిరుగుతోంది. ఆమె పెదవులు వొణుకుతున్నాయి. వేళ్ళు ఒణుకుతున్నాయి. అవి కదలకుండా. చేతులు బిగించి చీర కొంగులో దాచింది.

"నీ మొహమే."

అన్నది చెల్లెలు. తనకి భయమేసింది. అవునేమో అనిపిస్తోంది. ఆ శిల్పంలో ఒక లోపం తనకి స్ఫురించింది. పురుషుణ్ని బానిస చేసి స్వాతంత్రం పొందిన స్త్రీ మూర్తిని చిత్రించడం వుద్దేశమైతే ఆమె మెడలో బోలెడన్ని ఆభరణాలుండాలి. సంపద సూచించాలి. ఇవి ఆ చిత్రంలో లేవు—— తనకీ ఆభరణాలు లేవు. అదొక పోలిక – తనకి అ రాత్రి నిద్ర మందిచ్చి. పక్కచుట్టమీద ఆనించి కూర్చోబెట్టి, దీపం మొహం ముందు వుంచి, ఆమె స్వరూపాన్ని రాత్రంతా చెక్కుతూ గడిపి వుంటాడు. లేక పోతె తన పోలికెట్లా వస్తుంది?

తనపోలికే వుందని ఎందు కనుకోవాలి? అది భ్రమ. తను ఆ శిల్పాన్ని ప్రేరేపించిం దనుకోవడంలో తృప్తి, అహంవున్నాయి. కాని చెల్లెలు కూడా అల్లాగే అంది. ఈ విషయంలో స్త్రీ ఎప్పుడూ పొరబడదు

"అవునా?"

"ఏమిటవును?"

"మూడు నిద్రలుచేసిన ఫలితం."

"ఛ, ఛ! ఎన్నిసార్లు చెప్పను? నీకు మతిపోయింది...అసలు ఏమీ — "ఏదీ...జరగందే..."

"ఆయనరాగానే వెళ్ళిపోతానని ఎందు కంటావు...?"

చరచర దొడ్లో కెళ్ళింది నాగులు. మళ్ళా ఒచ్చింది. చీర కొంగు లోంచి చెయ్యి బైటకి లాగింది. చేతిలో సుత్తితో. గబగబ శిల్పం మీద కొడుతోంది చెల్లెలు. తనడ్డుపడింది. వారించింది. సుత్తి రెండో చేతిలో తీసుకుంది, మళ్ళా స్త్రీ ప్రతిమమీద కొడుతోంది. గట్టిగా రెండు చేతులు పట్టుకుంది ఆమె విదిలించివేసింది. వెనక్కి తిరిగి మరో దెబ్బ కొట్టింది

"ఒద్దు ఒద్దు నన్నుకొట్టు — నా నెత్తి పగలగొట్టు, దాన్నొద్దు - నాగు—నాగు..."

మరో బలమైన వేటుతో మొత్తంగా బొమ్మకింద కూలింది. విరిగి ముక్కలైంది. స్త్రీమూర్తిచెయ్యి వూడింది. చేతిలో గరిట దూరంగా పడింది పురుషుడి తల పగిలింది. స్త్రీమూర్తినడుం విరిగింది. జ్ఞానసుందరి నడుం పైన రెండు చేతులూ బిగించి, కింద పడిపోయింది—నడుం విరిగినదానికి మల్లె.

హాల్లో అడుగులచప్పుడు. జోళ్ళు విడిచిన చప్పుడు.

"నాకు తెలుసు"

అని ఒక పురుషకంఠం. మధుసూదనంది. చెల్లెలు మూలగా మంచంమీద పడివుంది. మొహాన కొంగు కప్పుకుని ఏడుస్తోంది. అతను హాల్లో కెళ్ళాడు. మళ్ళా వచ్చాడు. పగిలిన ముక్కల్ని ఏరుతున్నాడు.

"ఇన్నిరోజూ వుండడం విశేషమే." అంటున్నాడు. ఎవ్వరూ మాట్లాడరు.

"మీ అక్కయ్య పోలికను శిల్పంలో చిత్రించగల ప్రతిభాశాలి నయితే కళాప్రపంచం బ్రహ్మరథం పట్టును."

నౌకరు లాల్‌గిరి పత్రిక తెచ్చాడు. మధుసూదనం ఆత్రుతతో పుటలు తిప్పుతున్నాడు. చదువుతున్నాడు. పూర్తయింది.

"ఇదిగో పత్రికలో చూడు" అని చెల్లెలికి పత్రిక అందిచ్చి చదవవల్సిన భాగంవైపు వేలితో చూపుతున్నాడు. కొంగు కళ్ళ కిందికి లాగి,

వొణికిపోతున్న చేతులతో పత్రిక చూస్తోంది. పత్రిక చేతిలో వుండడం లేదు. అతను పట్టుకున్నాడు.

"చదువుకో."

చదివింది, తనూ లేచింది. దగ్గరగా వెళ్ళి మంచం ఒద్దిమీద కూర్చుంది. పత్రిక చూస్తోంది. ఆమెకేసి అతను దీపంగా చూస్తున్నాడు. చూపు తప్పించి చదివింది.

"వస్తువు ఉదాత్తమైంది కాకపోయినా, శిల్పంలో చూపిన నేర్పుకి మధుసూదనంగారి 'సిటి స్వేచ్ఛ' అనే కంచులో పోసిన శిల్పానికి వెండి పతకం లభించింది. ఫైనార్ట్ సొసైటీవారి బంగారు పతకం..."

నాగరాజ్యలక్ష్మి లేచింది. తనని గట్టిగా కౌగలించుకుంది. ఏడుస్తోంది.

"నన్ను...నన్నొదిలి వెళ్ళకు..."

మధుసూదనం నవ్వుతున్నాడు.

"ఇదెల్లానూ భగ్నమౌతుందని తెలిసే, ప్లాస్టర్ శిల్పం పూర్తిచేసి పూనాలో కంచులో పోతపోయించి కలకత్తా ప్రదర్శనకి పంపించాను. ఇంక ఇద్దరూ స్వేచ్ఛగా సాగించండి. నవ్వో ఏడుపో ?"

వెళ్ళాడు. నాగరాజ్యలక్ష్మి నవ్వుతోంది. లేచింది. అతని వెనకాలే వెళ్ళింది. బయట మధురభక్తి కి పాడుకుంటూ రావడం వినబడుతోంది.

మొహాన్ని రెండుచేతుల్లో దాచుకుంది జ్ఞానసుందరి. అది ఏడుపో నవ్వో తనకే తెలియదు.